Digitaliseret af | Digitised by



Forfatter(e) | Author(s):	Henrik Ibsen.
Titel | Title:	En Folkefiende : Skuespil i fem Akter
Udgivet år og sted | Publication time and place:	København : Gyldendal, 1882
Fysiske størrelse | Physical extent:	219 s.

DK

Materialet er fri af ophavsret. Du kan kopiere, ændre, distribuere eller fremføre værket, også til kommercielle formål, uden at bede om tilladelse. Husk altid at kreditere ophavsmanden.

UK

The work is free of copyright. You can copy, change, distribute or present the work, even for commercial purposes, without asking for permission. Always remember to credit the author.



55.-139.

DET KONGELIGE BIBLIOTEK

130022040392

BIBLIOTHECA REGIA HAFNIENSIS

EN FOLKEFIENDE.

SKUESPIL I FEM AKTER

AF

HENRIK IBSEN.

KØBENHAVN.

GYLDENDALSKE BOGHANDELS FORLAG (F. HEGEL & SØN).

GRÆBES BOGTRYKKERI.

1882.


BIBLIOTHECA REGIA
HAFNIENSIS

EN FOLKEFIENDE.

PERSONERNE:

Doktor Tomas Stockmann, badelæge.

Fru Stockmann, hans hustru.

Petra, deres datter, lærerinde.

Ejlif, Morten } deres sønner, 13 og 10 år gamle.

Peter Stockmann, doktorens ældre bror, byfogd og politimester, formand i badebestyrelsen o. s. v.

Morten Kiil, garvermester, fru Stockmanns plejefar.

Hovstad, redaktør af «Folkebudet».

Billing, medarbejder i bladet.

Skibskaptejn Horster.

Bogtrykker Aslaksen.

Deltagere i et borgermøde, mænd af alle stænder, nogle kvinder og en flok skolegutter.

(Handlingen foregår i en kystby i det sydlige Norge.)

FØRSTE AKT.

(Aften i doktorens dagligstue, der er tarveligt men net udstyret og møbleret. På sidevæggen til højre er to døre, hvoraf den fjerneste fører ud til forstuen og den nærmeste ind til doktorens arbejdsværelse. På den modsatte væg, lige over for døren til forstuen, er en dør til familjens øvrige værelser. Midt på samme væg står kakkelovnen, og nærmere mod forgrunden en sofa med spejl over og foran sofaen et ovalt bord med tæppe. På bordet en tændt lampe med skærm. I baggrunden en åben dør til spisestuen. Dækket aftensbord med lampe på derinde.)

(Billing sidder inde ved spisebordet med en serviet under hagen. Fru Stockmann står ved bordet og rækker ham et fad med et stort stykke oksesteg. De øvrige pladse om bordet er forladte, bordtøjet i uorden, som efter et endt måltid.)

Fru Stockmann.

Ja, når De kommer en time for sent, herr Billing, så får De ta' tiltakke med kold mad.

Billing

(spisende).

Det smager aldeles fortræffeligt, — ganske udmærket.

Fru Stockmann.

De ved jo, hvor nøje Stockmann holder på sin bestemte spisetid —

Billing.

Det gør mig slet ingen ting. Jeg synes næsten det smager bedst, når jeg kan sidde og spise sådan ganske alene og uforstyrret.

Fru Stockmann.

Ja-ja, når det bare smager Dem, så — (lytter mod forstuen). Der kommer visst Hovstad også.

Billing.

Kanske det.

(Byfogd Stockmann i overfrakke med uniformshue og stok kommer ind.)

Byfogden.

Ærbødigst godaften, svigerinde.

Fru Stockmann

(går ind i dagligstuen).

Nej se, godaften; er det Dem? Det var da snildt De vilde se op til os.

Byfogden.

Jeg gik just forbi og så — (med et blik mod spisestuen). A, men De har nok selskab, lader det til.

Fru Stockmann

(lidt forlegen).

Nej aldeles ikke; det er rent tilfældigt. (hurtigt.) Vil De ikke gå ind og ta' en bid med?

Byfogden.

Jeg! Nej, mange tak. Gud bevare mig;

varm mad om aftenen; det er ikke for min fordøjelse.

Fru Stockmann.

Å men for én gangs skyld —.

Byfogden.

Nej nej, gud velsigne Dem; jeg holder mig til mit thevand og mit smørrebrød. Det er dog sundere i længden, — og også lidt mere økonomisk.

Fru Stockmann

(smiler).

De må nu ikke tro, at Tomas og jeg er nogen rene ødelande heller.

Byfogden.

Ikke De, svigerinde; det være langt fra mig. (peger mod doktorens arbejdsværelse.) Er han kanske ikke hjemme?

Fru Stockmann.

Nej, han er gåt en liden tur efter maden, — han og gutterne.

Byfogden.

Mon tro, det kan være sundt? (lytter.) Der kommer han nok.

Fru Stockmann.

Nej, det er nok ikke ham. (det banker.) Vær så god!

(Redaktør Hovstad kommer fra forstuen.)

Fru Stockmann.

Å, er det herr Hovstad, som —?

Hovstad.

Ja, De får undskylde; men jeg blev opholdt nede i trykkeriet. Godaften, herr byfogd.

Byfogden

(hilser lidt stivt).

Herr redaktør. Kommer formodentlig i forretninger?

Hovstad.

Tildels. Der er noget, som skulde ind i bladet.

Byfogden.

Kan tænke mig det. Min bror skal være en særdeles frugtbar forfatter i «Folkebudet», hører jeg.

Hovstad.

Ja, han tillader sig at skrive i «Folkebudet», når han har et sandhedens ord at sige om et og andet.

Fru Stockmann

(til Hovstad).

Men vil De ikke —?

(peger mod spisestuen.)

Byfogden.

Bevares vel; jeg fortænker ham sletikke i, at han skriver for den læsekreds, hvor han tør vente at finde mest anklang. For øvrigt har jo

jeg personlig ingen grund til at nære nogen uvilje imod Deres blad, herr Hovstad.

Hovstad.

Nej, det synes jeg også.

Byfogden.

I det hele taget råder der en smuk fordragelighedens ånd i vor by; — en rigtig god borgerånd. Og det kommer deraf, at vi har et stort fælles anliggende at samle os om, — et anliggende, som i lige høj grad vedkommer alle retsindige medborgere —

Hovstad.

Badeanstalten, ja.

Byfogden.

Netop. Vi har vor store, nye, prægtige badeanstalt. Pas på! Badet blir byens fornemste livsbetingelse, herr Hovstad. Utvivlsomt!

Fru Stockmann.

Det samme siger Tomas også.

Byfogden.

Hvilket ganske overordentligt opsving har ikke stedet taget bare i disse par år! Her er kommet penge imellem folk; liv og rørelse. Bygninger og grundejendomme stiger i værdi med hver dag.

Hovstad.

Og arbejdsløsheden tar af.

Byfogden.

Også det, ja. Fattigbyrden er bleven i en glædelig grad formindsket for de besiddende klasser og vil bli' det endnu mere, hvis vi blot dette år må få en rigtig god sommer; — rigtig talrigt besøg af fremmede, — brav mange syge, som kan bringe anstalten i ry.

Hovstad.

Og det er der jo udsigt til, hører jeg.

Byfogden.

Det tegner meget lovende. Hver dag indløber der forespørgsler om boliger og sådant noget.

Hovstad.

Nå, da kommer jo doktorens opsats netop tilpas.

Byfogden.

Har han nu skrevet noget igen?

Hovstad.

Dette her er noget, han skrev ivinter; en anbefaling for badet, en fremstilling af de gunstige sundhedsforholde her hos os. Men dengang lod jeg opsatsen ligge.

Byfogden.

Aha, der var formodentlig en eller anden hage ved den?

Hovstad.

Nej, ikke det; men jeg syntes, det var bedre at bie til nu udover våren; for nu begynder jo folk at ruste sig og tænke på sommerophold —

Byfogden.

Meget rigtigt; overmåde rigtigt, herr Hovstad.

Fru Stockmann.

Ja, Tomas er såmænd utrættelig, når det gælder badet.

Byfogden.

Nå, han står jo også i badets tjeneste.

Hovstad.

Ja, og så er det jo også ham, som har skabt det fra først af.

Byfogden.

Er det ham? Ja så? Ja, jeg hører jo undertiden, at visse folk er af den mening. Men jeg trode dog rigtignok, at jeg også havde en beskeden andel i dette foretagende.

Fru Stockmann.

Ja, det siger Tomas altid.

Hovstad.

Ja, hvem nægter det, herr byfogd? De har sat sagen i gang og ført den ud i det praktiske liv; det ved vi jo alle. Men jeg mente bare, at idéen kom fra først af fra doktoren.

Byfogden.

Ja, idéer har visselig min bror havt nok af i sin tid — desværre. Men når noget skal sættes iværk, så spørges der om andre slags mænd, herr Hovstad. Og jeg trode rigtignok, at man allermindst her i huset —

Fru Stockmann.

Men, kære svoger —

Hovstad.

Hvor kan dog byfogden —

Fru Stockmann.

Gå så ind og få Dem noget tillivs, herr Hovstad; så kommer visst min mand imens.

Hovstad.

Tak; en liden bid kanske.

(han går ind i spisestuen.)

Byfogden

(noget dæmpet).

Det er mærkeligt med de folk, som stammer direkte fra bønder; aldrig kan de lægge taktløsheden af.

Fru Stockmann.

Men hvad er nu det værd at bry sig om? Kan ikke De og Tomas dele æren som brødre?

Byfogden.

Jo, det skulde jo synes så; men det er nok ikke alle og enhver, som nøjes med at dele, lader det til.

Fru Stockmann.

Snak om en ting! De og Tomas kommer jo så udmærket ud af det med hinanden. (lytter) Der tror jeg vi har ham.

(hun går hen og åbner døren til forstuen.)

Doktor Stockmann

(ler og støjer derude).

Se, her får du en gæst til, Katrine. Er ikke det morsomt; hvad? Vær så god, kaptejn Horster; hæng frakken der på knaggen. Nå så, De går ikke med overfrakke, De? Tænk, du, Katrine, jeg fanged ham på gaden; han vilde næsten ikke gå op med.

Kaptejn Horster

(kommer indenfor og hilser på fruen).

Doktor Stockmann

(i døren).

Ind med jer, gutter. Nu er de skrubsultne igen, du! Kom her, kaptejn Horster; nu skal De få smage en oksesteg —

(han driver Horster ind i spisestuen. Ejlif og Morten går også derind.)

Fru Stockmann.

Men, Tomas, ser du da ikke —?

Doktor Stockmann

(vender sig i døren).

Å, er det dig, Peter! (går hen og rækker ham hånden.) Nej, det var da inderlig morsomt.

Byfogden.

Jeg må desværre gå om et øjeblik —

Doktor Stockmann.

Sniksnak; nu kommer snart toddyen på bordet. Du glemmer vel ikke toddyen, Katrine?

Fru Stockmann.

Nej visst; vandet står og koger.

(hun går ind i spisestuen.)

Byfogden.

Toddy også —!

Doktor Stockmann.

Ja, slå dig bare ned, så skal vi ha' det hyggeligt.

Byfogden.

Tak; jeg deltager aldrig i toddygilder.

Doktor Stockmann.

Men dette her er da ikke noget gilde.

Byfogden.

Jeg synes dog — (ser mod spisestuen). Det er mærkværdigt, at de kan sætte al den mad tillivs.

Doktor Stockmann
(gnider hænderne).

Ja, er det ikke velsignet at se unge mennesker spise? Altid madlyst, du! Det er som det skal være. Mad må der til! Kræfter! Det er de folk, som skal rode op i det gærende fremtids-stof, Peter.

Byfogden.

Tør jeg spørge, hvad her skulde være at «rode op i», som du udtrykker dig?

Doktor Stockmann.

Ja, det får du spørge ungdommen om — når tiden kommer. Vi ser det naturligvis ikke. Selvfølgelig. Slige to gamle stødere, som du og jeg —

Byfogden.

Nå nå da! Det er dog en højst påfaldende benævnelse —

Doktor Stockmann.

Ja, du må ikke ta' det så nøje med mig, Peter. For jeg er så inderlig glad og fornøjet, skal jeg sige dig. Jeg føler mig så ubeskrivelig lykkelig midt i alt dette spirende, sprættende liv. Det er dog en herlig tid vi lever i! Det

er som om en hel ny verden var i opkomst omkring en.

Byfogden.

Finder du virkelig det?

Doktor Stockmann.

Ja, du kan naturligvis ikke se det så godt som jeg. Du har jo alle dine dage levet med i dette her; og så sløves indtrykket. Men jeg, som måtte sidde der nordpå i min afkrog i alle disse mange år, næsten aldrig se et fremmed menneske, som havde et vækkende ord at sige mig, — på mig virker det, som om jeg var flyttet midt ind i en mylrende verdensby —

Byfogden.

Hm; verdensby —

Doktor Stockmann.

Ja, jeg ved jo nok, at forholdene er små i sammenligning med mange andre steder. Men her er liv, — forjættelser, en utallighed af ting at virke for og stride for; og det er hovedsagen. (råber.) Katrine, har ikke postbudet været her?

Fru Stockmann
(i spisestuen).

Nej, her har ingen været.

Doktor Stockmann.

Og så det gode udkomme, Peter! Det er

noget, en lærer at sætte pris på, når man, som vi, har levet på sulteforing —

Byfogden.

Gud bevares —

Doktor Stockmann.

Å jo, du kan vel tænke dig, at det var trangt for os mangen gang deroppe. Og nu at kunne leve som en herremand! Idag, for exempel, havde vi oksesteg til middag; ja, vi har havt af den til aftens også. Vil du ikke smage på et stykke? Eller skal jeg ikke vise dig den ialfald? Kom her —

Byfogden.

Nej, nej, på ingen måde —

Doktor Stockmann.

Nå, så kom her da. Ser du, vi har fåt bordtæppe?

Byfogden.

Ja, jeg har bemærket det.

Doktor Stockmann.

Og så har vi fåt lampeskærm. Ser du? Alt det har Katrine sparet sammen. Og det gør stuen så hyggelig. Synes du ikke det? Stil dig bare her; — nej, nej, nej; ikke så. Så, ja! Ser du; når lyset falder sådan samlet ned —. Jeg finder virkelig, at det ser elegant ud. Hvad?

Byfogden.

Ja, når man kan tillade sig den slags luxus —

Doktor Stockmann.

Å jo, nu kan jeg nok tillade mig det. Katrine siger, at jeg tjener næsten lige så meget, som vi bruger.

Byfogden.

Næsten, ja —!

Doktor Stockmann.

Men en videnskabsmand bør dog leve en smule fornemt. Jeg er viss på, at en almindelig amtmand bruger meget mere om året end jeg.

Byfogden.

Ja, det tror jeg nok! En amtmand, en overøvrighedsperson —

Doktor Stockmann.

Nå så en simpel grosserer da! En slig en bruger mange gange så meget —

Byfogden.

Ja, det ligger nu i forholdene.

Doktor Stockmann.

For resten øder jeg sandelig ikke noget til unytte, Peter. Men jeg synes da ikke jeg kan nægte mig den hjertens glæde at se mennesker hos mig. Jeg trænger til det, ser du. Jeg, som

har siddet så længe udestængt, — for mig er det en livsfornødenhed at være sammen med unge, kække, frejdige mennesker, frisindede mennesker, virkelystne —; og det er de, alle de, som sidder og spiser så godt derinde. Jeg vilde ønske, du kendte lidt til Hovstad —

Byfogden.

Ja Hovstad, det er sandt, han fortalte mig, at nu vil han trykke en opsats af dig igen.

Doktor Stockmann.

En opsats af mig?

Byfogden.

Ja, om badet. En opsats, som du havde forfattet ivinter.

Doktor Stockmann.

Å den, ja! — Nej, men den vil jeg ikke ha' ind nu for det første.

Byfogden.

Ikke det? Da finder jeg dog, at det netop nu vilde være den belejligste tid.

Doktor Stockmann.

Ja, det kan du ha' ret i; under almindelige forholde —

(går henover gulvet.)

Byfogden
(ser efter ham).

Hvad ualmindeligt skulde der da være ved forholdene nu?

Doktor Stockmann
(standser).

Ja, Peter, det kan jeg minsæl ikke sige dig for øjeblikket; ialfald ikke iaften. Der kan være mangt og meget ualmindeligt ved forholdene; eller også kanske slet ingenting. Det kan gerne være, at det bare er en indbildning.

Byfogden.

Jeg må tilstå, dette klinger højst gådefuldt. Er der noget påfærde? Noget, som jeg skal holdes udenfor? Jeg skulde dog formene, at jeg, som badebestyrelsens formand —

Doktor Stockmann.

Og jeg skulde formene, at jeg —; nå, lad os ikke ryge i håret på hinanden, Peter.

Byfogden.

Gud bevares vel; det er ikke min vane at ryge i håret, som du siger. Men jeg må på det bestemteste forlange, at alle foranstaltninger træffes og afgøres på forretningsmæssig vej og gennem de dertil lovlig indsatte myndigheder. Jeg kan ikke tillade, at der betrædes krogveje og bagveje.

Doktor Stockmann.

Bruger jeg nogensinde at gå krogveje og bagveje!

Byfogden.

Du har en indgroet tilbøjelighed til at gå dine egne veje ialfald. Og det er i et vel ordnet samfund omtrent ligeså utilstedeligt. Den enkelte får sandelig finde sig i at indordne sig under det hele, eller, rettere sagt, under de myndigheder, som har at våge over det heles vel.

Doktor Stockmann.

Kan gerne være. Men hvad pokker kommer det mig ved?

Byfogden.

Jo, for det er dette, min gode Tomas, som du aldrig synes at ville lære. Men pas på; du kommer nok engang til at bøde for det, — sent eller tidligt. Nu har jeg sagt dig det. Farvel.

Doktor Stockmann.

Men er du da bindegal? Du er rent på vildspor —

Byfogden.

Det plejer jeg dog ikke. Forøvrigt må jeg frabede mig — (hilser ind i spisestuen). Farvel, sviger-inde. Farvel, mine herrer.

(han går.)

Fru Stockmann
(kommer ind i dagligstuen).

Gik han?

Doktor Stockmann.

Ja, du, og det i fuld arrigskab.

Fru Stockmann.

Men, kære Tomas, hvad har du da nu gjort ham igen?

Doktor Stockmann.

Ingen verdens ting. Han kan da ikke forlange, at jeg skal gøre ham regnskab, før tiden kommer.

Fru Stockmann.

Hvad skulde du gøre ham regnskab for?

Doktor Stockmann.

Hm; lad mig om det, Katrine. — Det er da besynderligt, at ikke postbudet kommer.

(Hovstad, Billing og Horster har rejst sig fra spisebordet og kommer ind i dagligstuen. Ejlif og Morten kommer lidt efter.)

Billing
(strækker armene).

Ah, efter et sligt måltid føler man sig, gud døde mig, som et nyt menneske.

Hovstad.

Byfogden var nok ikke i det lyse hjørne ikveld.

Doktor Stockmann.

Det kommer fra maven; han har en dårlig fordøjelse.

Hovstad.

Det var nok især os i «Folkebudet», han ikke kunde fordøje.

Fru Stockmann.

De kom da tålelig godt ud af det med ham, synes jeg.

Hovstad.

Å ja; men det er nu ikke andet end en slags våbenstilstand.

Billing.

Der er det! Det ord udtømmer situationen.

Doktor Stockmann.

Vi må huske på, at Peter er en enslig mand, stakker. Han har ikke noget hjem, hvor han kan hygge sig; bare forretninger, forretninger. Og så alt det fordømte tynde thevand, som han går og tyller i sig. Nå, så sæt dog stole til bordet, gutter! Katrine, får vi så ikke toddyen ind?

Fru Stockmann,

(som går mod spisestuen).

Nu kommer jeg med den.

Doktor Stockmann.

Og sæt Dem så her i sofaen hos mig, kap-

tejn Horster. En sjelden gæst, som De —. Vær så god; ta' plads, mine venner.

(Herrerne sætter sig om bordet. Fru Stockmann bringer et bræt, hvorpå kogemaskine, glasse, karafler og øvrigt tilbehør.)

Fru Stockmann.

Se så; her er arrak, og dette her er rum; og her står kognak. Nu får enhver hjælpe sig selv.

Doktor Stockmann

(tar et glas).

Jo det skal vi nok. (mens toddyen blandes.) Og så cigarerne frem. Ejlif, du ved visst, hvor kassen står. Og du, Morten, kan ta' min pibe. (gutterne går ind i værelset til højre.) Jeg har en mistanke om, at Ejlif kniber en cigar en gang imellem; men jeg lader som ingenting. (råber.) Og så min kalot, Morten! Katrine, kan ikke du sige ham, hvor jeg har lagt den. Nå, han har den jo! (gutterne bringer det forlangte.) Vær så god, mine venner. Jeg holder mig til piben, ved I; denne her har gjort mangen uvejrs-tur sammen med mig deroppe i Nordland. (klinker.) Skål! Ah, det er rigtignok noget bedre at sidde her trygt og lunt.

Fru Stockmann

(som sidder og strikker).

Skal De snart sejle, kaptejn Horster?

Horster.

I næste uge tænker jeg at bli' færdig.

Fru Stockmann.

Og så går De jo til Amerika?

Horster.

Ja, det er meningen.

Billing.

Men så kan De jo ikke ta' del i det nye formandsvalg.

Horster.

Skal her være nyt valg?

Billing.

Ved De ikke det?

Horster.

Nej, jeg blander mig ikke i de sager.

Billing.

Men De bryr Dem da vel om de offentlige anliggender?

Horster.

Nej, jeg forstår mig ikke på sligt.

Billing.

Alligevel; en må være med at stemme ialfald.

Horster.

De, som ikke skønner sig på det, også?

Billing.

Skønner? Ja, hvad mener De med det?

Samfundet er som et skib; alle mand må være med at styre roret.

Horster.

Kan hænde det er bra' på landjorden; men ombord vilde ikke det gå godt.

Hovstad.

Det er underligt, at de fleste sjøfolk bryr sig så lidet om landets sager.

Billing.

Ganske mærkeligt.

Doktor Stockmann.

Sjøfolk er som trækfuglene; de føler sig hjemme både i syd og i nord. Men derfor må vi andre være desto virksommere, herr Hovstad. Kommer der noget almengavnligt i «Folkebudet» imorgen?

Hovstad.

Ikke noget om byens sager. Men iovermorgen tænkte jeg at ta' ind Deres opsats —

Doktor Stockmann.

Ja, død og plage, opsatsen! Nej, hør, den må De vente med.

Hovstad.

Så? Nu havde vi netop så god plads, og jeg synes, det var just den belejligste tid —

Doktor Stockmann.

Ja ja, det kan De nok ha' ret i; men De må vente alligevel. Jeg skal siden forklare Dem —

(Petra, i hat og kåbe og med en del skriveboger under armen, kommer ind fra forstuen.)

Petra.

Godaften.

Doktor Stockmann.

Godaften, Petra; er du der?

(Gensidige hilsener; Petra lægger tøjet og bøgerne fra sig på en stol ved døren.)

Petra.

Og her sidder man og gør sig tilgode, mens jeg har været ude og trællet.

Doktor Stockmann.

Nå, så gør dig tilgode, du også.

Billing.

Skal jeg lave et lidet glas til Dem?

Petra

(kommer hen til bordet).

Tak, jeg vil heller selv; De laver det altid for stærkt. Men det er sandt, far, jeg har et brev til dig.

(går hen til stolen, hvor tøjet ligger.)

Doktor Stockmann.

Et brev! Fra hvem?

Petra
(søger i kåbelommen).

Jeg fik det af postbudet just som jeg gik ud —

Doktor Stockmann
(rejser sig og går hen imod hende).

Og så bringer du det først nu!

Petra.

Jeg havde virkelig ikke tid til at løbe op igen. Værs'god, her er det.

Doktor Stockmann
(griber brevet).

Lad mig se; lad mig se, barn. (ser på udskriften.) Jo, ganske rigtigt —!

Fru Stockmann.

Er det det, du har ventet så på, Tomas?

Doktor Stockmann.

Ja netop; nu må jeg straks ind —. Hvor skal jeg finde et lys, Katrine? Er der nu ingen lampe i mit værelse igen!

Fru Stockmann.

Jo, lampen står og brænder på skrivebordet.

Doktor Stockmann.

Godt, godt. Undskyld et øjeblik —
(han går ind i værelset til højre.)

Petra.

Hvad kan det være for noget, mor?

Fru Stockmann.

Jeg ved ikke; i de sidste dage har han spurgt så tidt efter postbudet.

Billing.

Formodentlig en udenbys patient —

Petra.

Stakkers far; han får snart altfor meget at bestille. (laver sit glas.) Ah, det skal smage!

Hovstad.

Har De læst i aftenskolen idag også?

Petra

(nipper til glasset).

To timer.

Billing.

Og i formiddags fire timer i institutet —

Petra

(sætter sig ved bordet).

Fem timer.

Fru Stockmann.

Og iaften har du stile at rette, ser jeg.

Petra.

En hel bunke, ja.

Horster.

De har nok også fuldt op at bestille, lader det til.

Petra.

Ja; men det er bra'. En blir så dejlig træt bagefter.

Billing.

Synes De om det?

Petra.

Ja, for så sover en så godt.

Morten.

Du må være svært syndig, du, Petra.

Petra.

Syndig?

Morten.

Ja, når du arbejder så meget. Herr Rørlund siger, at arbejde er en straf for vore synder.

Ejlif

(blæser).

Pyh, hvor dum du er, at du tror på sligt noget.

Fru Stockmann.

Nå, nå, Ejlif!

Billing

(ler).

Nej, det er udmærket.

Hovstad.

Vil ikke du gerne arbejde så meget, Morten?

Morten.

Nej, det vil jeg ikke.

Hovstad.

Ja, men hvad vil du da bli' til i verden?

Morten.

Jeg vil helst bli' viking, jeg.

Ejlif.

Men så måtte du jo være hedning da.

Morten.

Ja, så kunde jeg jo bli' hedning da.

Billing.

Det holder jeg med dig i, Morten! Jeg siger akkurat det samme.

Fru Stockmann

(gør tegn).

Nej visst gør De ikke, nej, herr Billing.

Billing.

Jo, gud døde mig —! Jeg er en hedning, og det er jeg stolt af. Pas på, snart blir vi hedninger allesammen.

Morten.

Og kan vi da få lov at gøre alt det vi vil?

Billing.

Ja, ser du, Morten —

Fru Stockmann.

Nu skal I gå ind med jer, gutter; I har visst noget at læse over til imorgen.

Ejlif.

Jeg kunde da gerne få bli' en stund —

Fru Stockmann.

Ikke du heller; gå så begge to.

(Gutterne siger godnat og går ind i værelset til venstre.)

Hovstad.

Tror De virkelig, det kan skade gutterne at høre på sligt?

Fru Stockmann.

Ja, jeg ved ikke; men jeg synes ikke om det.

Petra.

Ja men, mor, jeg tror det er rent galt af dig.

Fru Stockmann.

Ja det kan gerne være; men jeg synes ikke om det; ikke her hjemme.

Petra.

Der er så megen usandhed både i hjemmet og i skolen. I hjemmet skal der ties, og i skolen må vi stå og lyve for børnene.

Horster.

Må De lyve?

Petra.

Ja, tror De ikke, vi må foredrage mangt og meget, som vi ikke selv tror på?

Billing.

Jo, det er nok altfor visst.

Petra.

Havde jeg bare midler til det, så skulde jeg selv oprette en skole, og der skulde det gå anderledes til.

Billing.

Å hvad, midler —

Horster.

Ja tænker De på det, frøken Stockmann, så skal De gerne få lokale hos mig. Salig fars gamle store hus står jo næsten tomt; der er en svært stor spisesal neden under —

Petra

(ler).

Ja, ja, tak skal De ha'; men det blir der nok ikke noget af.

Hovstad.

Å nej, frøken Petra går nok heller over til bladskriverne, tænker jeg. Det er sandt, har

De fåt tid til at se lidt på den engelske fortælling, som De lovte at oversætte for os?

Petra.

Nej, ikke endnu; men De skal nok få den i rette tid.

(Doktor Stockmann kommer fra sit værelse med det åbne brev i hånden.)

Doktor Stockmann
(svinger brevet).

Jo, nu kan I tro, her skal spørges nyt i byen!

Billing.

Nyt?

Fru Stockmann.

Hvad er det for noget nyt?

Doktor Stockmann.

En stor opdagelse, Katrine!

Hovstad.

Så?

Fru Stockmann.

Som du har gjort?

Doktor Stockmann.

Ja netop jeg. (går frem og tilbage.) Lad dem nu komme, som de plejer, og sige, at det er griller og gal mands påfund. Men de vogter sig nok! Haha, de vogter sig, tænker jeg!

Petra.

Men, far, så sig da, hvad det er.

Doktor Stockmann.

Ja, ja, giv mig bare tid, så skal I få vide det altsammen. Tænk, om jeg nu havde havt Peter her! Ja, der ser man, hvorledes vi mennesker kan gå omkring og dømme som de blindeste muldvarper —

Hovstad.

Hvad mener De med det, herr doktor?

Doktor Stockmann
(standser ved bordet).

Er det ikke den almindelige mening, at vor by er et sundt sted?

Hovstad.

Jo det forstår sig da vel.

Doktor Stockmann.

Et ganske overordentlig sundt sted endogså, — et sted, som fortjener at anbefales på det varmeste både for syge og for friske medmennesker —

Fru Stockmann.

Ja men, kære Tomas —

Doktor Stockmann.

Og anbefalet det og lovprist det har vi da

også. Jeg har skrevet og skrevet både i «Folkebudet» og i flyveskrifter —

Hovstad.

Nu ja, og så?

Doktor Stockmann.

Denne badeanstalt, som kaldes for byens pulsåre, og byens livsnerve og — og fanden ved, hvad det er for noget altsammen —

Billing.

«Byens bankende hjerte» har jeg engang i en festlig stund tilladt mig at —

Doktor Stockmann.

Å ja, det også. Men ved De så, hvad det i virkeligheden er, dette store, prægtige, lovpriste badeanlæg, som har kostet så mange penge, — ved De, hvad det er?

Hovstad.

Nej, hvad er det da for noget?

Fru Stockmann.

Ja, hvad er det da?

Doktor Stockmann.

Hele badet er en pesthule.

Petra.

Badet, far!

Fru Stockmann
(på samme tid).

Vort bad!

Hovstad
(ligeså).

Men, herr doktor —

Billing.

Aldeles utroligt!

Doktor Stockmann.

Hele badeanstalten er en kalket forgiftig grav, siger jeg. Sundhedsfarlig i allerhøjeste grad! Alle disse uhumskhederne oppe i Mølledalen, — alt dette her, som lugter så fælt, — det inficerer vandet i spisningsrørene til brøndhuset; og dette samme fordømte giftige smuds siver også ud i stranden —

Horster.

Der, hvor sjøbadene ligger?

Doktor Stockmann.

Netop der.

Hovstad.

Hvoraf ved De nu alt dette så visst, herr doktor?

Doktor Stockmann.

Jeg har undersøgt forholdene så samvittighedsfuldt, som tænkes kan. Å, jeg gik længe

og havde en mistanke om noget sligt. Ifjor indtraf her en del påfaldende sygdomstilfælder blandt badegæsterne, — både tyføse og gastriske tilfælder —

Fru Stockmann.

Ja, det gjorde der jo også.

Doktor Stockmann.

Dengang trode vi, at de fremmede havde ført smitten med sig; men siden, — ivinter, — kom jeg på andre tanker; og så gav jeg mig til at undersøge vandet, så godt det lod sig gøre.

Fru Stockmann.

Det er altså det, du har havt så travlt med!

Doktor Stockmann.

Ja du kan nok sige jeg har havt travlt, Katrine. Men her mangled jeg jo de fornødne videnskabelige hjælpemidler; og så sendte jeg prøver både af drikkevandet og af sjøvandet ind til universitetet for at få en exakt analyse af en kemiker.

Hovstad.

Og den har De nu fåt?

Doktor Stockmann
(viser brevet).

Her har jeg den! Der er påvist tilstedeværelsen af forrådnede organiske stoffer i vandet,

— infusorier i mængdevis. Det er absolut skadeligt for sundheden enten det nu bruges indvortes eller udvortes.

Fru Stockmann.

Det var da en guds lykke, at du kom efter det itide.

Doktor Stockmann.

Ja det må du nok sige.

Hovstad.

Og hvad agter De nu at gøre, herr doktor?

Doktor Stockmann.

Naturligvis se at få rettet på sagen.

Hovstad.

Lar det sig altså gøre?

Doktor Stockmann.

Det må la' sig gøre. Ellers er hele badeanstalten ubrugelig, — ødelagt. Men det har ingen nød. Jeg er ganske på det rene med, hvad der må foretages.

Fru Stockmann.

Men, snille Tomas, at du har holdt alt dette her så hemmeligt.

Doktor Stockmann.

Jo, jeg skulde kanske rendt ud i byen og

snakket om det, før jeg havde fuld visshed? Nej tak; så gal er jeg ikke.

Petra.

Nå, men til os her hjemme —

Doktor Stockmann.

Ikke til nogen levende sjæl. Men imorgen kan du løbe indom til «grævlingen» —

Fru Stockmann.

Nej men, Tomas —!

Doktor Stockmann.

Nå, nå, til bedstefar da. Jo, nu skal han få noget at forundre sig over, den gamle; han tror jo, jeg er forrykt i hodet; å ja, der er nok flere, som tror det samme, har jeg mærket. Men nu skal de godtfolk få se —; nu skal de bare få se —! (går omkring og gnider hænderne.) Her blir et sligt opstyr i byen, Katrine! Du kan aldrig tænke dig det. Hele vandledningen må lægges om.

Hovstad

(rejser sig).

Hele vandledningen —?

Doktor Stockmann.

Ja, det forstår sig. Indtaget ligger for lavt; det må flyttes til et sted meget højere oppe.

Petra.

Så fik du altså dog ret alligevel.

Doktor Stockmann.

Ja, kan du huske det, Petra? jeg skrev imod dem, da de skulde til at bygge. Men dengang var der ingen, som vilde høre på mig. Nå, I kan tro, jeg gir dem det glatte lag; — ja, for jeg har naturligvis skrevet en fremstilling til badebestyrelsen; den har ligget færdig en hel uge; jeg har bare gået og ventet på dette her. (viser brevet.) Men nu skal den afsted straks på timen. (går ind i sit værelse og kommer tilbage med en pakke papirer.) Se her! Hele fire tætskrevne ark! Og brevet skal lægges ved. En avis, Katrine! Skaf mig noget til omslag. Godt; se så; giv det til — til —; (stamper.) hvad fanden er det nu hun heder? Nå, giv det til pigen da; sig, hun skal straks bringe det ned til byfogden.

(Fru Stockmann går med pakken ud gennem spisestuen.)

Petra.

Hvad tror du onkel Peter vil sige, far?

Doktor Stockmann.

Hvad skulde han vel sige? Han må da vel sagtens bli' glad ved, at en så vigtig sandhed kommer for dagen, ved jeg.

Hovstad.

Må jeg få lov til at bringe en liden notits om Deres opdagelse i «Folkebudet»?

Doktor Stockmann.

Ja, det skal De rigtig ha' tak for.

Hovstad.

Det er jo ønskeligt, at almenheden får vide besked jo før jo heller.

Doktor Stockmann.

Ja visst er det så.

Fru Stockmann

(kommer tilbage).

Nu gik hun med det.

Billing.

De blir, gud døde mig, byens første mand, herr doktor!

Doktor Stockmann

(går fornøjet omkring).

Å hvad; igrunden har jeg jo ikke gjort andet end min pligt. Jeg har været en heldig skattegraver; det er det hele; men alligevel —

Billing.

Hovstad, synes ikke De, at byen burde bringe doktor Stockmann et fanetog?

Hovstad.

Det vil jeg ialfald ta' ordet for.

Billing.

Og jeg skal snakke med Aslaksen om det.

Doctor Stokkmann.

Nej, kære venner, lad slig gøgl fare; jeg vil ikke vide af nogen slags tilstelninger. Og hvis badebestyrelsen skulde falde på at bevilge mig gagetillæg, så tar jeg ikke imod det. Katrine, det siger jeg dig, — jeg tar det ikke.

Fru Stockmann.

Det gør du ret i, Tomas.

Petra

(løfter sit glas).

Skål, far!

Hovstad og Billing.

Skål, skål, herr doktor.

Horster

(klinker med doktoren).

Gid De må få bare glæde af dette her.

Doktor Stockmann.

Tak, tak, mine kære venner! Jeg er så hjertelig glad —; å, det er dog velsignet at vide med sig selv, at en har gjort sig fortjent af sin fødeby og af sine medborgere. Hurra, Katrine!

(Han griber hende med begge hænder om halsen og snurrer sig rundt med hende. Fru Stockmann skriger og stritter imod. Latter, håndklap og hurraråb for doktoren. Gutterne stikker hodet ind gennem dørene.)

ANDEN AKT.

(Doktorens dagligstue. Døren til spiseværelset er lukket. Formiddag.)

Fru Stockmann

(med et forseglet brev i hånden kommer fra spiseværelset, går hen til den forreste dør tilhøjre og kiger ind).

Er du hjemme, Tomas?

Doktor Stockmann

(indenfor).

Ja, jeg kom nu netop. (kommer ind.) Er der noget?

Fru Stockmann.

Brev fra din bror.

(rækker ham det.)

Doktor Stockmann.

Aha, lad os se. (åbner omslaget og læser:) «Det oversendte manuskript remitteres herved —» (læser mumlende videre). Hm —

Fru Stockmann.

Hvad siger han så?

Doktor Stockmann
(stikker papirerne i lommen).

Nej, han skriver bare, at han vil selv komme herop henimod middag.

Fru Stockmann.

Så må du endelig huske på at holde dig hjemme.

Doktor Stockmann.

Ja det kan jeg godt; for jeg er færdig med mine formiddagsbesøg.

Fru Stockmann.

Jeg er svært nysgærrig efter at vide, hvorledes han tar det.

Doktor Stockmann.

Du skal se, han vil ikke synes rigtig om, at det er mig og ikke ham selv, som har gjort den opdagelse.

Fru Stockmann.

Ja, er ikke du også bange for det?

Doktor Stockmann.

Nå, igrunden blir han jo glad, kan du skønne. Men alligevel —; Peter er så forbandet ængstelig for, at andre folk, end han, skal udrette noget til byens bedste.

Fru Stockmann.

Men, ved du hvad, Tomas, — så skulde

du være snil og dele æren med ham. Kunde det ikke hede sig, at det er ham, som har sat dig på spor —?

Doktor Stockmann.

Jo, det kan det gerne for mig. Når jeg bare får rettet på sagen, så —

Gamle Morten Kiil

(stikker hodet ind gennem forstuedøren, ser sig forskende om, ler indvendig og spørger polidsk).

Er det — er det sandt?

Fru Stockmann

(imod ham).

Far, — er det dig!

Doktor Stockmann.

Nej se, svigerfar; godmorgen, godmorgen!

Fru Stockmann.

Å men så kom da ind.

Morten Kiil.

Ja, hvis det er sandt; for ellers går jeg igen.

Doktor Stockmann.

Hvad for noget er sandt?

Morten Kiil.

Denne galskaben med vandværket. Er det sandt, det?

Doktor Stockmann.

Ja visst er det sandt. Men hvorledes har De fåt vide det?

Morten Kiil
(kommer ind).

Petra fløj indom, da hun gik til skolen —

Doktor Stockmann.

Nej gjorde hun det?

Morten Kiil.

Jaha; og så fortæller hun —. Jeg tænkte hun bare vilde holde mig for nar; men det ligner ikke Petra heller.

Doktor Stockmann.

Nej, hvor kunde De tænke sligt!

Morten Kiil.

Å, en skal aldrig lide på nogen; en kan bli' gjort til nar, før en ved af det. Men så er det altså sandt alligevel?

Doktor Stockmann.

Ja tilforladelig er det så. Sæt Dem nu bare, svigerfar. (nøder ham ned på sofaen.) Og er det ikke en sand lykke for byen —?

Morten Kiil
(kæmper med latteren).

Lykke for byen?

Doktor Stockmann.

Ja, at jeg gjorde den opdagelse så betimelig —

Morten Kiil

(som før).

Jo, jo, jo! — Men aldrig havde jeg da tænkt, at De vilde drive abespil med Deres egen kødelige bror.

Doktor Stockmann.

Abespil!

Fru Stockmann.

Nej men, kære far —

Morten Kiil

(hviler hænderne og hagen på stokkeknappen og blinker polidsk til doktoren).

Hvorledes var det nu? Var det ikke så, at der var kommet nogen dyr ind i vandrørene?

Doktor Stockmann.

Å ja, infusionsdyr.

Morten Kiil.

Og der skulde jo være kommet mange slige dyr derind, sa' Petra. En rent ustyrtelig mængde.

Doktor Stockmann.

Ja vel; de kan være der i hundrede-tusendvis.

Morten Kiil.

Men der er ingen, som kan se dem, — var det ikke så?

Doktor Stockmann.

Jo; se dem kan man ikke.

Morten Kiil,

(med stille klukkende latter).

Dette her er, fan' flytte mig, det bedste, jeg har hørt af Dem endnu.

Doktor Stockmann.

Hvorledes, mener De?

Morten Kiil.

Men aldrig i verden får De bildt byfogden sligt noget ind.

Doktor Stockmann.

Nå, det skal vi nok få se.

Morten Kiil.

Tror De, han kunde være så gal?

Doktor Stockmann.

Jeg håber hele byen vil være så gal.

Morten Kiil.

Hele byen! Ja det kan sgu' gerne være, det. Men det er tilpas for dem; det har de godt af. De skulde nu være så meget klogere end vi gamle. De hundsvoterte mig ud af formandskabet. Ja, jeg siger så; for de voterte mig ud som en hund, gjorde de. Men nu får de det igen. Driv bare abespil med dem, Stockmann.

Doktor Stockmann.

Ja men, svigerfar —

Morten Kiil.

Bare abespil, siger jeg. (rejser sig.) Kan De få det til det, at byfogden og hans venner render med næsen i en klud, så gir jeg straks på timen hundrede kroner til de fattige.

Doktor Stockmann.

Se, det var jo snildt af Dem.

Morten Kiil.

Ja, jeg har jo ikke stort at rutte med, kan De vide; men får De det til det, så skal jeg betænke de fattige med halvhundrede kroner til julaften.

(Redaktør Hovstad kommer fra forstuen.)

Hovstad.

Godmorgen! (standser.) Å undskyld —

Doktor Stockmann.

Nej kom De; kom De.

Morten Kiil

(klukker igen).

Han! Er han også med på det?

Hovstad.

Hvad mener De?

Doktor Stockmann.

Ja visst er han med.

Morten Kiil.

Kunde jeg ikke næsten tænke det! Det skal stå i aviserne. Jo, De er rigtignok den rette, Stockmann. Men læg nu bare over; nu vil jeg gå.

Doktor Stockmann.

Å nej, bliv nu lidt, svigerfar.

Morten Kiil.

Nej, nu vil jeg gå. Og find så på alt det abespil, De kan; De skal fan' ikke ha' gjort det for ingenting.

(Han går; fru Stockmann følger ud med ham.)

Doktor Stockmann

(ler).

Tænk Dem bare, De, — den gamle tror ikke et ord af dette her med vandværket.

Hovstad.

Nå, var det den sagen —?

Doktor Stockmann.

Ja, det var den, vi talte om. Og det er kanske for det samme, De kommer også?

Hovstad.

Ja det er det. Har De tid en liden stund, herr doktor?

Doktor Stockmann.

Så længe De vil, kære.

Hovstad.

Har De hørt noget fra byfogden?

Doktor Stockmann.

Endnu ikke. Han kommer herhen siden.

Hovstad.

Jeg har tænkt en del på sagen siden igår-kveld.

Doktor Stockmann.

Nå ja?

Hovstad.

For Dem, som er læge og som er en videnskabsmand, står dette tilfælde med vandværket som noget for sig. Jeg mener, det falder ikke Dem ind, at dette hænger ihob med mange andre ting.

Doktor Stockmann.

Ja, hvorledes —? Lad os sætte os, kære. — Nej, der i sofaen.

(Hovstad sætter sig i sofaen, doktoren i en lænestol på den anden side af bordet.)

Doktor Stockmann.

Nå? De mener altså —?

Hovstad.

De sagde igår, at det fordærvede vand kom af urenligheder i jordbunden.

Doktor Stockmann.

Ja, det kommer ganske utvilsomt fra denne forgiftige sump oppe i Mølledalen.

Hovstad.

Undskyld, herr doktor, men jeg tror, det kommer fra en ganske anden sump.

Doktor Stockmann.

Hvad skulde det være for en sump?

Hovstad.

Den sump, som hele vort kommunale liv står og rådner i.

Doktor Stockmann.

Nej men for pokker, herr Hovstad, hvad er nu det for snak?

Hovstad.

Alle byens sager er lidt efter lidt kommet i hænderne på en flok embedsmænd —

Doktor Stockmann.

Nå, embedsmænd er de da ikke allesammen.

Hovstad.

Nej, men de, som ikke er embedsmænd, de

er ialfald embedsmændenes venner og tilhængere; det er alle de rige, alle dem med de gamle ansete navne i byen; dem er det, som styrer og råder over os.

Doktor Stockmann.

Ja, men de folk har da virkelig både dygtighed og indsigt.

Hovstad.

Viste de dygtighed og indsigt, da de lagde vandledningen der, hvor den nu ligger?

Doktor Stockmann.

Nej, det var naturligvis en stor dumhed af dem. Men det blir der jo nu rettet på.

Hovstad.

Tror De, det vil gå så glat?

Doktor Stockmann.

Glat eller ikke glat, — gå skal det ialfald.

Hovstad.

Ja, dersom pressen får gribe ind.

Doktor Stockmann.

Blir aldrig nødvendigt, kære. Jeg er viss på, at min bror —

Hovstad.

Undskyld mig, herr doktor, men jeg vil

sige Dem, at jeg agter at ta' sagen under behandling.

Doktor Stockmann.

I avisen?

Hovstad.

Ja. Da jeg overtog «Folkebudet», var det min tanke, at jeg skulde få sprængt denne ring af gamle envise stivstikkere, som sad inde med al magten.

Doktor Stockmann.

Men De har jo selv fortalt mig, hvad ende det tog; De havde jo nær ødelagt bladet på det.

Hovstad.

Ja, dengang måtte vi stikke piben i sæk, det er ganske sandt. For der var fare for, at badeanstalten ikke skulde komme istand, hvis de mænd faldt. Men nu står den der, og nu kan de høje herrerne undværes.

Doktor Stockmann.

Undværes, ja; men vi skylder dem dog stor tak.

Hovstad.

Det skal også bli' erkendt, i al pyntelighed. Men en bladskriver af min folkelige retning kan ikke la' en slig lejlighed, som denne her, gå fra sig. Der må rygges ved den fabelen om de

styrendes ufejlbarhed. Sligt noget må ryddes ud ligesom al anden slags overtro.

Doktor Stockmann.

Det er jeg enig med Dem i af hele mit hjerte, herr Hovstad; er det en overtro, så væk med det!

Hovstad.

Byfogden vilde jeg nu så nødig røre ved, siden han er Deres bror. Men De synes da visst som jeg, at sandheden går foran alle andre hensyn.

Doktor Stockmann.

Det forstår sig jo af sig selv. — (udbrydende.) Ja men —! Ja men —!

Hovstad.

De skal ikke tro ilde om mig. Jeg er hverken mere egennyttig eller mere magtbegærlig end de fleste mennesker.

Doktor Stockmann.

Men kære, — hvem falder også på det?

Hovstad.

Jeg er kommen af ringe folk, som De ved; og jeg har havt anledning nok til at se, hvad som mest trænges til i de lavere samfundslag. Og det er, at få være med på at styre de almene anliggender, herr doktor. Det er det,

som udvikler evnerne og kundskaben og selvfølelsen —

Doktor Stockmann.

Det kan jeg så overmåde godt forstå —

Hovstad.

Ja, — og så synes jeg, en journalist tar et tungt ansvar på sig, om han forsømmer en gunstig lejlighed til frigørelse for de mange, for de små, for de undertrykte. Jeg ved nok, — i de stores lejr vil de kalde det for opvigleri og sligt noget; men det får de gøre som de lyster. Når jeg bare har min samvittighed fri, så —

Doktor Stockmann.

Just det, ja! Just det, kære herr Hovstad. Men alligevel — for fanden —! (det banker.) Kom ind!

(Bogtrykker Aslaksen i forstuedøren. Han er tarveligt men anstændigt klædt, i sort, med et hvidt, noget krøllet halstørklæde, handsker og floshat i hånden.)

Aslaksen

(bukker).

Om forladelse, herr doktor, at jeg er så dristig —

Doktor Stockmann

(rejser sig).

Se, se, — der har vi jo bogtrykker Aslaksen!

Aslaksen.

Ja såmænd, herr doktor.

Hovstad
(står op).

Er det mig, De vil ha' fat på, Aslaksen?

Aslaksen.

Nej, det er ikke det; jeg vidste ikke vi skulde træffes her. Nej, det var nok doktoren selv —

Doktor Stockmann.

Nå, hvad står til tjeneste?

Aslaksen.

Er det sandt, som jeg hørte af herr Billing, at doktoren tænker på at skaffe os et bedre vandværk?

Doktor Stockmann.

Ja, til badeanstalten.

Aslaksen.

Ja vel; det skønner jeg nok. Nå, så kommer jeg for at sige, at den sagen vil jeg støtte af alle mine kræfter.

Hovstad
(til doktoren).

Ser De!

Doktor Stockmann.

Det skal De ha' så hjertelig tak for; men —

Aslaksen.

For det kunde kanske nok trænges at ha'

os småborgere i ryggen. Vi danner nu ligesom en kompakt majoritet her i byen, — når vi rigtig vil da. Og det er altid bra', at ha' majoriteten med sig, herr doktor.

Doktor Stockmann.

Det er unægtelig sandt; men jeg kan bare ikke begribe, at nogen særlige anstalter skulde være nødvendige her. Jeg synes da, at en så grej og ligefrem sag —

Aslaksen.

Å jo, det kunde nok være bra' alligevel; for jeg kender de lokale myndighederne så godt; magthaverne går ikke gerne godvilligt ind på forslag, som kommer fra andre folk. Og derfor mener jeg, det kunde ikke være afvejen, om vi demonstrerte lidt.

Hovstad.

Netop det, ja.

Doktor Stockmann.

Demonstrerte, siger De? Ja, hvorledes vilde De da egentlig demonstrere?

Aslaksen.

Naturligvis med stort mådehold, herr doktor; jeg beflitter mig altid på mådehold; for mådehold, det er en statsborgers første dyd, — efter min mening da.

Doktor Stockmann.

Det er De jo også kendt for, herr Aslaksen.

Aslaksen.

Ja, jeg tror nok jeg tør sige det. Og denne sagen med vandværket, den er så svært vigtig for os småborgere. Badet tegner jo til at bli' ligesom en liden guldgrube for byen. Det er badet, vi skal leve af allesammen, og mest da vi husejere. Derfor vil vi jo gerne støtte anstalten alt det vi kan. Og da jeg nu er formand i husejerforeningen —

Doktor Stockmann.

Ja —?

Aslaksen.

— og da jeg desforuden er agent for mådeholdsselskabet, — ja, doktoren ved vel, at jeg virker for mådeholdssagen?

Doktor Stockmann.

Ja, det forstår sig.

Aslaksen.

Nå, — så er det jo begribeligt, at jeg kommer sammen med en hel del mennesker. Og da jeg er kendt for at være en sindig og lovlydig statsborger, som doktoren selv sa', så har jeg jo en viss indflydelse i byen, — en liden slags magtstilling, — om jeg selv skal sige det.

Doktor Stockmann.

Det ved jeg meget godt, herr Aslaksen.

Aslaksen.

Ja se — derfor vilde det være en smal sag for mig at få en adresse istand, om det skulde knibe.

Doktor Stockmann.

En adresse, siger De?

Aslaksen.

Ja, en slags takadresse fra byens borgere for at De har båret denne samfundsvigtige sag frem. Det siger sig selv, at den måtte være affattet med sømmeligt mådehold, så den ikke støder myndighederne og dem, som har magten forresten. Og passer vi bare nøje på det, så kan da vel ingen ta' os det ilde op, ved jeg?

Hovstad.

Nå, selv om de ikke likte det så svært godt, så —

Aslaksen.

Nej, nej, nej; ikke nogen nærgåenhed imod øvrigheden, herr Hovstad. Ikke nogen opposition imod folk, som står os så tæt indpå livet. Det har jeg fået nok af i mine dage; og det kommer der aldrig noget godt ud af heller. Men en statsborgers sindige og frimodige ytringer må ikke være nogen mand forment.

Doktor Stockmann
(ryster hans hånd).

Jeg kan ikke sige Dem, kære herr Aslaksen, hvor inderligt det glæder mig at finde al denne tilslutning blandt mine medborgere. Jeg er så glad, — så glad! Hør; skal det ikke være et lidet glas sherry? Hvad!

Aslaksen.

Nej mange tak; jeg nyder aldrig den slags spirituosa.

Doktor Stockmann.

Nå, men et glas øl da; hvad siger De til det?

Aslaksen.

Tak, ikke det heller, herr doktor; jeg nyder ingenting så tidligt på dagen. Men nu vil jeg gå ud i byen og snakke med en del af husejerne og forberede stemningen.

Doktor Stockmann.

Ja, det er så overmåde sneldt af Dem, herr Aslaksen; men jeg kan umulig få i mit hode, at alle disse anstalter skulde bli' nødvendige; jeg synes sagen må kunne gå ganske af sig selv.

Aslaksen.

Autoriteterne arbejder noget tungvindt, herr doktor. Ja, gudbevar's, jeg siger ikke det for at laste dem —

Hovstad.

Imorgen skal vi køre dem ivej i bladet, Aslaksen.

Aslaksen.

Men bare ikke voldsomt, herr Hovstad. Far frem med mådehold, ellers får De dem ikke af flækken; De kan lide på mit råd; for jeg har sanket erfaringer i livets skole. — Nu ja, så vil jeg sige doktoren farvel. De ved nu, at vi småborgere ialfald står bag Dem som en mur. De har den kompakte majoritet på Deres side, herr doktor.

Doktor Stockmann.

Tak for det, min kære herr Aslaksen. (rækker ham hånden.) Farvel, farvel!

Aslaksen.

Går De med indom på trykkeriet, herr Hovstad?

Hovstad.

Jeg kommer bagefter; jeg har endnu lidt at afgøre.

Aslaksen.

Godt, godt.

(Han hilser og går; doktor Stockmann følger ham ud i forstuen.)

Hovstad

(idet doktoren kommer ind igen).

Nå, hvad siger De så, herr doktor? Synes

De ikke, det er på tiden, at her luftes ud og rystes op i al denne slaphed og halvhed og fejghed?

Doktor Stockmann.

Sigter De til bogtrykker Aslaksen?

Hovstad.

Ja jeg gør. Han er en af dem, som står i sumpen — så bra' en mand han end kan være forresten. Og slig er de fleste her hos os; de går og vipper og svingler til begge siderne; af bare hensyn og betænkeligheder tør de aldrig ta' fuldt skridt.

Doktor Stockmann.

Ja, men Aslaksen var da så inderlig velsindet, synes jeg.

Hovstad.

Der er en ting, som jeg sætter højere; og det er at stå som en tryg, selvsikker mand.

Doktor Stockmann.

Det gir jeg Dem så fuldstændig ret i.

Hovstad.

Derfor er det jeg nu vil gribe lejligheden og prøve, om jeg ikke skulde kunne få de velsindede til at mande sig op engang. Autoritetsdyrkelsen må udryddes her i byen. Dette uforsvarlig store fejlgreb med vandværket må

gøres indlysende for alle stemmeberettigede borgere.

Doktor Stockmann.

Godt; når De mener, det er til almenhedens bedste, så lad så ske; men ikke førend jeg har talt med min bror.

Hovstad.

Jeg skriver ialfald en redaktionsartikkel færdig imens. Og hvis byfogden så ikke vil fremme sagen —

Doktor Stockmann.

Å men hvor kan De tænke Dem sligt?

Hovstad.

Det kunde nok tænkes. Og da —?

Doktor Stockmann.

Ja, da lover jeg Dem —; hør, — da kan De trykke min afhandling, — ta' den ind hel og holden.

Hovstad.

Må jeg det? Er det et ord?

Doktor Stockmann
(rækker ham manuskriptet).

Her har De den; ta' den med Dem; det kan jo ikke skade, at De læser den igennem; og så gir De mig den igen siden.

Hovstad.

Godt, godt; det skal jeg nok gøre. Og så farvel, herr doktor.

Doktor Stockmann.

Farvel, farvel. Ja, for De skal se, det går så glat, herr Hovstad, — så glat!

Hovstad.

Hm, — vi får se.

(han hilser og går ud gennem forstuen.)

Doktor Stockmann

(går hen og ser ind i spisestuen).

Katrine —! Nå, er du kommen hjem, Petra?

Petra

(kommer ind).

Ja, nu kom jeg netop fra skolen.

Fru Stockmann

(kommer).

Har han ikke været her endnu?

Doktor Stockmann.

Peter? Nej. Men jeg har snakket en hel del med Hovstad. Han er ganske betaget af den opdagelse, jeg har gjort. Ja, for den har en langt større rækkevidde, end jeg tænkte i førstningen, ser Du. Og så har han stillet sit blad til min rådighed, hvis det skulde behøves.

Fru Stockmann.

Men tror du da det behøves?

Doktor Stockmann.

Å sletikke. Men det er ialfald en stolt bevidsthed, at man har den frisindede, uafhængige presse på sin side. Ja, og tænk — så har jeg havt besøg af formanden i husejerforeningen.

Fru Stockmann.

Så? Og hvad vilde han?

Doktor Stockmann.

Også støtte mig. De vil støtte mig allesammen, ifald det skulde knibe. Katrine, — ved du, hvad jeg har for noget bag mig?

Fru Stockmann.

Bag dig? Nej; hvad har du for noget bag dig da?

Doktor Stockmann.

Den kompakte majoritet.

Fru Stockmann.

Ja så. Er det godt for dig, det, Tomas?

Doktor Stockmann.

Ja, det skulde jeg mene, det er godt! (gnider hænderne og går op og ned.) Ja, herregud, hvor fornøjeligt det er at stå således i broderlig forening sammen med sine medborgere!

Petra.

Og så at udrette så meget godt og nyttigt, far!

Doktor Stockmann.

Ja, og det ovenikøbet for ens egen fødeby, du!

Fru Stockmann.

Nu ringte det.

Doktor Stockmann.

Så har vi ham visst. — — (det banker.) Vær så god!

Byfogd Stockmann
(kommer fra forstuen).

Godmorgen.

Doktor Stockmann.

Velkommen, Peter!

Fru Stockmann.

Godmorgen, svoger. Hvorledes står det til?

Byfogden.

Jo tak; så-så. (til doktoren.) Jeg modtog igår efter kontortid en afhandling fra dig betræffende vandforholdene ved badeanstalten.

Doktor Stockmann.

Ja. Har du læst den?

Byfogden.

Jo, jeg har.

Doktor Stockmann.

Og hvad siger du så til den sag?

Byfogden

(med et sideblik).

Hm —

Fru Stockmann.

Kom, Petra.

(hun og Petra går ind i værelset tilvenstre.)

Byfogden

(efter et ophold).

Har det været nødvendigt at drive alle disse undersøgelser bag min ryg?

Doktor Stockmann.

Ja, så længe jeg ikke havde absolut visshed, så —

Byfogden.

Og den, mener du altså, du nu har?

Doktor Stockmann.

Ja, det har du da vel selv overbevist dig om.

Byfogden.

Er det din hensigt at fremlægge dette aktstykke for badebestyrelsen, som et slags officielt dokument?

Doktor Stockmann.

Ja vel. Noget må der jo gøres ved sagen; og det fort.

Byfogden.

Du bruger, som sædvanligt, stærke talemåder i din afhandling. Du siger blandt andet, at det, vi byder vore badegæster, er en permanent forgiftelse.

Doktor Stockmann.

Ja men, Peter, kan det da betegnes anderledes? Tænk dig bare, — forgiftet vand både til indvortes og udvortes! Og det til stakkers sygelige mennesker, som tyr til os i god tro, og som betaler os i dyre domme for at få sin sundhed igen!

Byfogden.

Og så kommer du i din deduktion til det resultat, at vi må bygge en kloak, som kan optage de postulerede uhumskheder fra Mølledalen, og at vandledningen må lægges om.

Doktor Stockmann.

Ja, ved du da nogen anden udvej? Jeg ved ingen.

Byfogden.

Jeg gjorde mig i formiddag et ærend ind til stadsingeniøren. Og så bragte jeg — sådan halvt i spøg — disse foranstaltninger på bane som noget, vi kanske burde tage under overvejelse engang i fremtiden.

Doktor Stockmann.

Engang i fremtiden!

Byfogden.

Han smilte af min formentlige extravagance — naturligvis. Har du gjort dig den ulejlighed at tænke på, hvad de foreslåede forandringer vilde komme til at koste? Efter de oplysninger, jeg modtog, vilde udgifterne rimeligvis løbe op i flere hundrede tusend kroner.

Doktor Stockmann.

Skulde det bli' så dyrt?

Byfogden.

Ja. Og så kommer det værste. Arbejdet vilde medtage et tidsrum af mindst to år.

Doktor Stockmann.

To år, siger du? To hele år?

Byfogden.

Mindst. Og hvad skal vi så gøre med badet imens? Skal vi lukke det? Ja, det vilde vi bli' nødt til. Eller tror du kanske nogen vilde søge hid til os, når det rygte kom ud, at vandet skulde være sundhedsfarligt?

Doktor Stockmann.

Ja men, Peter, det er det jo.

Byfogden.

Og så alt dette nu, — netop nu, da anstalten er i opkomst. Nabobyerne har også visse

betingelser for at kunne bli' søgte som badesteder. Tror du ikke, at de straks vilde sætte sig i aktivitet for at drage hele strømmen af fremmede til sig? Jo, ganske upåtvilelig. Og så stod vi der; vi måtte rimeligvis nedlægge hele den kostbare anstalt; og så havde du ruineret din fødeby.

Doktor Stockmann.

Jeg — ruineret —!

Byfogden.

Det er blot og bart gennem badet, at byen har nogen nævneværdig fremtid for sig. Det indser du visst lige så godt som jeg.

Doktor Stockmann.

Men hvad har du da tænkt, at der skulde gøres?

Byfogden.

Jeg har ikke af din afhandling kunnet overbevise mig om, at vandforholdene ved badet er så betænkelige, som du fremstiller dem.

Doktor Stockmann.

De er snarere værre, du! Eller de blir det ialfald til sommeren, når varmen kommer i vejret.

Byfogden.

Som sagt, jeg tror, du overdriver betydeligt. En duelig læge må vide at træffe sine forholds-

regler, — han må forstå at forebygge skadelige indvirkninger og at afhjælpe dem, hvis de aldeles øjensynligt skulde gøre sig gældende.

Doktor Stockmann.

Og så —? Hvad videre —?

Byfogden.

Den etablerede vandforsyning ved badet er nu engang et faktum og må selvfølgelig behandles som et sådant. Men rimeligvis vil direktionen i sin tid ikke være utilbøjelig til at ta' under overvejelse, hvorvidt det med overkommelige pekuniære offere skulde være muligt at få indført visse forbedringer.

Doktor Stockmann.

Og en sådan underfundighed, tror du, jeg nogensinde går ind på!

Byfogden.

Underfundighed?

Doktor Stockmann.

Ja, det vilde være en underfundighed, — et bedrageri, en løgn, en ligefrem forbrydelse imod almenheden, imod hele samfundet!

Byfogden.

Jeg har, som før bemærket, ikke kunnet tilegne mig den overbevisning, at der er nogen egentlig overhængende fare påfærde.

Doktor Stockmann.

Jo, du har! Det er umuligt andet. Min fremstilling er så slående sand og rigtig, det ved jeg! Og du skønner det meget godt, Peter; men du vil bare ikke være ved det. Det var dig, som fik drevet igennem, at både badebygningerne og vandværket blev lagt, hvor de nu ligger; og det er det, — det er dette forbandede misgreb, som du ikke vil indrømme. Pyt, — tror du ikke, jeg gennemskuer dig?

Byfogden.

Og selv om så var? Dersom jeg måske med en viss ængstelighed våger over min anseelse, så sker det til gavn for byen. Uden moralsk autoritet kan jeg ikke styre og lede sagerne således, som jeg eragter det tjenligst for det heles vel. Derfor, — og af diverse andre grunde, — er det mig magtpåliggende, at din forestilling ikke indleveres til badedirektionen. Den må holdes tilbage for almenvellets skyld. Jeg skal så senere bringe sagen under diskussion og vi skal gøre vort bedste i stilhed; men der må ingenting, — ikke et eneste ord, komme til offentlighedens kundskab i dette fatale anliggende.

Doktor Stockmann.

Ja, det vil nu ikke kunne forhindres, min kære Peter.

Byfogden.

Det må og det skal forhindres.

Doktor Stockmann.

Det går ikke, siger jeg; der er altfor mange, som ved om det.

Byfogden.

Ved om det! Hvem? Det er dog vel aldrig disse herrer i «Folkebudet», som —?

Doktor Stockmann.

Å jo; de også. Den frisindede, uafhængige presse vil nok sørge for, at I gør eders skyldighed.

Byfogden

(efter et kort ophold).

Du er en overmåde ubesindig mand, Tomas. Har du ikke betænkt, hvad følger dette kan drage efter sig for dig selv?

Doktor Stockmann.

Følger? Følger for mig?

Byfogden.

For dig og dine, ja.

Doktor Stockmann.

Hvad fanden skal det sige?

Byfogden.

Jeg tror, at jeg al min tid har vist mig som en tjenstvillig og hjælpsom bror imod dig.

Doktor Stockmann.

Ja, det har du; og det takker jeg dig for.

Byfogden.

Forlanges ikke. Jeg har jo også for en del været nødt til det — for min egen skyld. Det var altid mit håb, at jeg skulde kunne holde dig nogenlunde i ave, når jeg hjalp til at forbedre din økonomiske stilling.

Doktor Stockmann.

Hvad for noget? Det var altså bare for din egen skyld —!

Byfogden.

Tildels, siger jeg. Det er penibelt for en embedsmand, når hans nærmeste pårørende går hen og kompromitterer sig gang efter gang.

Doktor Stockmann.

Og det synes du, at jeg gør?

Byfogden.

Ja, desværre, det gør du, uden at du selv ved af det. Du har et uroligt, stridbart, oprørsk sind. Og så din ulyksalige hang til at skrive offentligt om alle mulige og umulige sager. Aldrig så snart får du et indfald, — straks skal du skrive en avisartikel eller en hel brochure om det.

Doktor Stockmann.

Ja, men er det da ikke en statsborgers pligt

at meddele sig til almenheden, når han har fanget en ny tanke!

Byfogden.

Å, almenheden behøver slet ingen nye tanker. Almenheden er bedst tjent med de gamle, gode, anerkendte tanker, den allerede har.

Doktor Stockmann.

Og det siger du sådan ligefrem!

Byfogden.

Ja, engang må jeg dog tale ligefrem med dig. Hidtil har jeg søgt at undgå det, da jeg ved, hvor irritabel du er; men nu må jeg sige dig sandheden, Tomas. Du gør dig ingen forestilling om, hvormeget du skader dig selv ved din fremfusenhed. Du beklager dig over autoriteterne, ja, over selve regeringen, — river ned på den sågar, — påstår, at du er bleven tilsidesat, forfulgt. Men kan du vente dig andet, — en så besværlig mand, som du er.

Doktor Stockmann.

Hvad nu, — er jeg besværlig også?

Byfogden.

Ja, Tomas, du er en meget besværlig mand at arbejde sammen med. Det har jeg fåt føle. Du sætter dig ud over alle hensyn; du synes rent at glemme, at det er mig, du kan takke for posten her som badelæge —

Doktor Stockmann.

Den var jeg selvskreven til! Jeg og ingen anden! Jeg var den første, som så, at byen kunde bli' et blomstrende badested; og jeg var den eneste, som så det dengang. Jeg stod alene og stred for tanken gennem mange år; og jeg skrev og skrev —

Byfogden.

Unægtelig. Men dengang var endnu ikke det rette tidspunkt forhånden; nå, det kunde jo du deroppe i din afkrog ikke bedømme. Men da så det betimelige øjeblik kom, da tog jeg — og de andre — sagen i vor hånd —

Doktor Stockmann.

Ja, og så forkludred I hele min herlige plan. Å jo, det viser sig rigtignok nu, hvilke kløgtige fyre I var!

Byfogden.

Efter min formening viser det sig kun, at du igen trænger til et afløb for din stridslyst. Du vil dine foresatte tillivs; — det er jo din gamle vane. Du kan ikke tåle nogen autoritet over dig; du ser skævt til enhver, der beklæder en overordnet embedsstilling; du betragter ham som en personlig fiende, — og straks er det ene angrebsvåben dig ligeså godt som det andet. Men nu har jeg gjort dig opmærksom på, hvilke interesser der står på spil for hele byen, — og

følgelig for mig også. Og derfor siger jeg dig, Tomas, at jeg er ubønhørlig i den fordring, jeg nu agter at stille til dig.

Doktor Stockmann.

Hvad er det for en fordring?

Byfogden.

Da du har været åbenmundet nok til at omtale dette kildne anliggende for uvedkommende, omendskønt det burde ha' været bevaret som en direktionshemmelighed, så kan sagen naturligvis ikke dysses ned. Allehånde rygter vil sprede sig vidt omkring, og de ildesindede iblandt os vil nære rygterne ved alskens tilsætninger. Det vil derfor være nødvendigt, at du offentlig imødegår deslige rygter.

Doktor Stockmann.

Jeg! Hvorledes? Jeg forstår dig ikke.

Byfogden.

Det tør forventes, at du ved fornyede undersøgelser kommer til det resultat, at sagen ikke på langt nær er så farlig eller betænkelig, som du i første øjeblik indbildte dig.

Doktor Stockmann.

Aha, — så det forventer du!

Byfogden.

Endvidere forventer man, at du nærer og

offentlig udtaler den tillid til bestyrelsen, at den grundigt og samvittighedsfuldt vil foranstalte det fornødne for at afhjælpe mulige ulæmper.

Doktor Stockmann.

Ja men det vil I aldrig i verden kunne gøre, sålænge I farer med fusk og flikværk. Jeg siger dig det, Peter; og det er min fuldeste og rammeste overbevisning —!

Byfogden.

Som funktionær har du ikke lov til at nære nogen separat overbevisning.

Doktor Stockmann
(studser).

Ikke lov til at —?

Byfogden.

Som funktionær, siger jeg. Som privatperson, — gudbevar's, det er en anden sag. Men som underordnet tjenestemand ved badet har du ikke lov til at udtale nogen overbevisning, som står i strid med dine foresattes.

Doktor Stockmann.

Dette går for vidt! Jeg, som læge, som videnskabsmand, skulde ikke ha' lov til — !

Byfogden.

Det anliggende, her handles om, er ikke noget rent videnskabeligt; det er et kombineret

anliggende; det er både et teknisk og et økonomisk anliggende.

Doktor Stockmann.

Å lad det være for mig, hvad fanden det være vil! Jeg vil ha' frihed til at udtale mig om alle mulige anliggender i hele verden!

Byfogden.

Vær så god. Men bare ikke om badets — Det forbyder vi dig.

Doktor Stockmann

(skriger).

I forbyder —! I! Slige nogen —!

Byfogden.

Jeg forbyder dig det, — jeg, din øverste foresatte; og når jeg forbyder dig noget, så har du at lystre.

Doktor Stockmann

(betvinger sig).

Peter, — var du såsandt ikke min bror —

Petra

(river døren op).

Far, dette skal du ikke tåle!

Fru Stockmann

(efter hende).

Petra, Petra!

Byfogden.

Ah, man har stået på lur.

Fru Stockmann.

Der er så lydt; vi kunde ikke undgå at —

Petra.

Jo, jeg stod og hørte efter.

Byfogden.

Nå, det er mig igrunden kært —

Doktor Stockmann

(går nærmere).

Du talte til mig om at forbyde og at lystre —?

Byfogden.

Du har nødsaget mig til at tale i den tone.

Doktor Stockmann.

Og så skal jeg i en offentlig erklæring slå mig selv på munden?

Byfogden.

Vi eragter det uomgængelig nødvendigt, at du offentliggør en erklæring, således, som jeg har forlangt den.

Doktor Stockmann.

Og hvis jeg nu ikke — lystrer?

Byfogden.

Så udsteder vi selv en erklæring til beroligelse for publikum.

Doktor Stockmann.

Godt og vel; men så skriver jeg imod jer. Jeg holder på mit; jeg skal bevise, at jeg har ret og at I har uret. Og hvad vil I så gøre?

Byfogden.

Da vil jeg ikke kunne forhindre, at du får din afsked.

Doktor Stockmann.

Hvad —!

Petra.

Far, — afsked!

Fru Stockmann.

Afsked!

Byfogden.

Afsked som badelæge. Jeg vil se mig foranlediget til at andrage om øjeblikkelig opsigelse, fjerne dig fra enhver befatning med badets anliggender.

Doktor Stockmann.

Og det skulde I vove!

Byfogden.

Det er dig selv, som her spiller det vovelige spil.

Petra.

Onkel, dette er en oprørende fremfærd imod en mand som far!

Fru Stockmann.

Vil du bare tie stille, Petra!

Byfogden
(ser på Petra).

Aha, man indlader sig allerede på opinionsytringer. Ja naturligvis. (til fruen.) Svigerinde, De er formentlig den besindigste her i huset. Anvend den indflydelse, De måtte ha' over Deres mand; få ham til at indse, hvad dette vil drage efter sig både for hans familje —

Doktor Stockmann.

Min familje kommer ingen anden ved end mig selv!

Byfogden.

— både for hans familje, siger jeg, og for den by, han lever i.

Doktor Stockmann.

Det er mig, som vil byens sande vel! Jeg vil afsløre de mangler, som sent eller tidligt må komme for dagens lys. Å, det skal nok vise sig, at jeg elsker min fødeby.

Byfogden.

Du, som i forblindet trods går hen og afskærer byens vigtigste næringskilde.

Doktor Stockmann.

Den kilde er forgiftet, menneske! Er du gal! Vi lever her af at høkre med uhumskhed og råddenskab! Hele vort opblomstrende samfundsliv suger sin næring af en løgn!

Byfogden.

Indbildninger — eller noget endnu værre. Den mand, der udslynger så nærgående insinuationer imod sit eget hjemsted, han må være samfundets fiende.

Doktor Stockmann

(imod ham).

Og det vover du —!

Fru Stockmann

(kaster sig imellem).

Tomas!

Petra

(griber sin far om armen).

Bare rolig, far!

Byfogden.

Jeg vil ikke udsætte mig for voldsomheder. Du er nu advaret. Betænk så, hvad du skylder dig og dine. Farvel.

(han går.)

Doktor Stockmann

(går op og ned).

Og en sådan behandling må jeg tåle! I mit eget hus, Katrine! Hvad siger du til det!

Fru Stockmann.

Ja visst er det både skam og spot, Tomas —

Petra.

Kunde jeg såsandt komme onkel tillivs —!

Doktor Stockmann.

Det er min egen skyld; jeg skulde ha' rejst børster imod dem for længe siden, — vist tænder, — bidt fra mig! — Og så kalde mig for en samfundsfiende! Mig! Det lar jeg, min sæl og salighed, ikke sidde på mig!

Fru Stockmann.

Men, snille Tomas, din bror har nu engang magten —

Doktor Stockmann.

Ja, men jeg har retten, du!

Fru Stockmann.

Ak ja, retten, retten; hvad hjælper det, at du har retten, når du ikke har nogen magt?

Petra.

Nej men mor da, — hvor kan du snakke slig?

Doktor Stockmann.

Så det skulde ikke hjælpe noget i et frit samfund at ha' retten på sin side? Du er løjerlig, Katrine. Og desuden, — har jeg da ikke den frisindede uafhængige presse foran mig, — og

den kompakte majoritet bag mig? Det er vel magt god nok, det, skulde jeg mene!

Fru Stockmann.

Men herregud, Tomas, du tænker da vel aldrig på —?

Doktor Stockmann.

Hvad for noget tænker jeg ikke på?

Fru Stockmann.

— at sætte dig op imod din bror, mener jeg.

Doktor Stockmann.

Hvad fanden vilde du, jeg ellers skulde gøre, når jeg ikke skulde holde på det, som ret og sandt er?

Petra.

Ja, det spør' jeg rigtignok også om?

Fru Stockmann.

Men det nytter dig jo ingen verdens ting; når de ikke vil, så vil de ikke.

Doktor Stockmann.

Hoho, Katrine, giv du bare tid, så skal du se, jeg driver nok min krig igennem.

Fru Stockmann.

Ja, du driver kanske igennem, at du får din afsked, — det gør du.

Doktor Stockmann.

Så har jeg ialfald gjort min pligt imod almenheden, — imod samfundet. Jeg, som kaldes for en samfundsfiende!

Fru Stockmann.

Men imod din familje, Tomas? Imod os herhjemme? Synes du, det er at gøre din pligt imod dem, du skal forsørge?

Petra.

Å tænk da ikke altid først og fremst på os, mor.

Fru Stockmann.

Ja, du har let for at snakke; du kan i nødsfald stå på egne ben. — Men husk på gutterne, Tomas; og tænk lidt på dig selv også, og på mig —

Doktor Stockmann.

Men jeg tror du er rent gal, Katrine! Hvis jeg så jammerlig fejgt faldt tilfode for denne Peter og for hans fordømte slæng, — vilde jeg da nogensinde få en lykkelig stund mere i mit liv?

Fru Stockmann.

Ja det ved jeg ikke; men vorherre bevare os for den lykke, vi vil få, allesammen, hvis du blir ved at trodse. Så står du der igen uden levebrød, uden faste indtægter. Jeg synes, vi

har fået nok af det i gamle dage; husk på det, Tomas; tænk på, hvad det har på sig.

Doktor Stockmann

(vrider sig kæmpende og knytter hænderne).

Og sligt noget kan disse kontortrælle føre ned over en fri ærlig mand! Er det ikke forfærdeligt, Katrine?

Fru Stockmann.

Jo, det er syndigt handlet imod dig, det er visst og sandt. Men, herregud, der er så meget uretfærdigt, en får bøje sig under her i verden. — Der er gutterne, Tomas! Se på dem! Hvad skal der bli' af dem? Å nej, nej, du kan da aldrig nænne —

(Ejlif og Morten, med skolebøger, er imidlertid kommet ind.)

Doktor Stockmann.

Gutterne —! (står med engang fast og fattet.) Ikke, om så hele verden faldt ned, bøjer jeg nakken under åget.

(han går imod sit værelse.)

Fru Stockmann

(efter ham).

Tomas, — hvad vil du gøre!

Doktor Stockmann

(ved døren).

Jeg vil ha' ret til at se mine gutter i øjnene, når de engang blir voksne fri mænd.

(han går ind.)

Fru Stockmann
(brister i gråd).

Å gud hjælpe og trøste os allesammen!

Petra.

Far er bra', han! Han gir sig ikke.

(Gutterne spør' forundret, hvad det er for noget; Petra gir dem tegn til at tie.)

TREDJE AKT.

(«Folkebudet»s redaktionskontor. Til venstre i baggrunden er indgangsdøren; til højre på samme væg er en anden dør med glasruder, hvorigennem man ser ind i trykkeriet. På væggen til højre en dør. Midt på gulvet et stort bord bedækket med papirer, aviser og bøger. Foran til venstre et vindu og ved dette en skrivepult med høj stol. Et par lænestole står ved bordet, nogle andre stole langs væggene. Værelset er skummelt og uhyggeligt, bohavet gammelt, lænestolene smudsige og forrevne. Inde i trykkeriet ses et par sættere i arbejde; længere borte er en håndpresse igang.)

(Redaktør Hovstad sidder ved pulten og skriver. Lidt efter kommer Billing ind fra højre med doktorens manuskript i hånden.)

Billing.

Nå, det må jeg sige —!

Hovstad

(skrivende).

Har De læst det igennem?

Billing

(lægger manuskriptet på pulten).

Ja, det har jeg da rigtignok.

Hovstad.

Synes De ikke doktoren er bra' hvas

Billing.

Hvas? Han er, gud døde mig, knusende, er han. Hvert ord falder vægtfuldt, som — jeg vil sige — som slaget af en øksehammer.

Hovstad.

Ja, men de folk falder nu ikke for første slaget heller.

Billing.

Det er sandt; men så blir vi ved at slå, — slag i slag, indtil hele stormandsvældet ramler sammen. Da jeg sad derinde og læste dette der, var det ligesom jeg øjned revolutionen komme på afstand.

Hovstad

(vender sig).

Hys; sig bare ikke det så Aslaksen hører det.

Billing

(dæmper stemmen).

Aslaksen er en knæhøne, en fejg karl; der er ikke mands mod i ham. Men dennegang sætter De da vel Deres vilje igennem? Hvad? Doktorens opsats kommer da vel ind?

Hovstad.

Ja, hvis bare ikke byfogden gir sig med det gode, så —

Billing.

Det vilde være fanden så kedeligt.

Hovstad.

Nå, vi kan heldigvis gøre os stillingen nyttig, hvad der så sker. Går byfogden ikke ind på doktorens forslag, så får han alle småborgerne på nakken, — hele husejerforeningen og de andre. Og går han ind på det, så lægger han sig ud med en hel hob af de store aktionærer i badet, som hidtildags har været hans bedste støtter —

Billing.

Ja, ja vel; for de kommer visst til at punge ud med en svær mængde penge —

Hovstad.

Ja, det kan De bande på. Og så er ringen brudt, ser De, og så skal vi i bladet dag ud og dag ind gøre det indlysende for almenheden, at byfogden er ukyndig både i det ene og det andet, og at alle tillidsposterne i byen, hele kommunalstyret, bør lægges over i frisindede folks hænder.

Billing.

Det er, gud døde mig, så slående sandt! Jeg ser det, — jeg ser det; vi står lige ved begyndelsen til en revolution!

(det banker.)

Hovstad.

Hys! (råber.) Kom ind!

(Doktor Stockmann kommer gennem døren til venstre i baggrunden.)

Hovstad
(går imod ham).

Å, der har vi doktoren. Nå?

Doktor Stockmann.

Tryk væk, herr Hovstad!

Hovstad.

Blev det altså til det?

Billing.

Hurra!

Doktor Stockmann.

Tryk væk, siger jeg. Ja visst blev det til det. Men nu skal de få det, som de vil ha' det. Nu blir her krig i byen, herr Billing!

Billing.

Krig på kniven, vil jeg håbe! Kniven på struben, herr doktor!

Doktor Stockmann.

Afhandlingen er bare en begyndelse. Jeg går allerede med hodet fuldt af udkast til en fire—fem andre opsatser. Hvor har De Aslaksen henne?

Billing
(råber ind i trykkeriet).

Aslaksen, å kom her et øjeblik!

Hovstad.

Fire—fem andre opsatser, sa' De? Om den samme sag?

Doktor Stockmann.

Nej, — å langtfra, kære. Nej, det blir om ganske andre ting. Men det kommer altsammen fra vandværket og fra kloaken. Det ene drager det andet efter sig, skønner De. Det er som når en begynder at rive på en gammel bygning, — akkurat så.

Billing.

Det er, gud døde mig, sandt; en synes aldrig en blir færdig, før en har revet ned hele skramlet.

Aslaksen
(fra trykkeriet).

Revet ned! Doktoren tænker da vel ikke på at rive ned badehuset?

Hovstad.

Langt ifra; vær bare ikke ræd.

Doktor Stockmann.

Nej, det gælder ganske andre ting. Nå, hvad siger De så om min afhandling, herr Hovstad?

Hovstad.

Jeg synes, den er et rent mesterstykke —

Doktor Stockmann.

Ja, ikke sandt —? Nå, det glæder mig; det glæder mig.

Hovstad.

Den er så grej og så ligetil; en behøver sletikke at være fagmand for at skønne sammenhængen. Jeg tør sige, De vil få hver eneste oplyst mand på Deres side.

Aslaksen.

Og så alle besindige vel?

Billing.

Både besindige og ubesindige, — ja, jeg mener næsten hele byen.

Aslaksen.

Nå, så tør vi nok trykke den.

Doktor Stockmann.

Ja det skulde jeg mene!

Hovstad.

Den skal ind imorgen tidlig.

Doktor Stockmann.

Ja, død og plage, der må ikke spildes en eneste dag. Hør, herr Aslaksen, det var det, jeg vilde be' Dem om: De må ta' Dem personlig af manuskriptet.

Aslaksen.

Det skal jeg nok.

Doktor Stockmann.

Pas på det, som om det var guld. Ingen trykfejl; hvert ord er vigtigt. Og så kommer jeg indom igen siden; kanske jeg kunde få se lidt korrektur. — Ja, jeg kan ikke sige, hvor jeg tørster efter at få den sag på tryk, — slynget ud —

Billing.

Slynget, — ja, som et lyn!

Doktor Stockmann.

— underkastet alle kyndige medborgeres dom. Å, De kan aldrig forestille Dem, hvad jeg har været udsat for idag. Man har truet mig både med dit og med dat; man har villet ta' ifra mig mine soleklareste menneskerettigheder —

Billing.

Hvad! Deres menneskerettigheder!

Doktor Stockmann.

— man har villet fornedre mig, gøre mig til en usling, forlangt, at jeg skulde sætte personlig fordel over min inderste, helligste overbevisning —

Billing.

Det er, gud døde mig, for grovt.

Hovstad.

Å ja, en kan vente sig noget af hvert fra den kant.

Doktor Stockmann.

Men med mig skal de komme tilkort; det skal de få sort på hvidt for. Nu vil jeg hver evig eneste dag lægge mig ligesom for anker i «Folkebudet» og bestryge dem med den ene exploderende opsats efter den anden —

Aslaksen.

Ja, men hør nu —

Billing.

Hurra; det blir krig, det blir krig!

Doktor Stockmann.

— jeg skal slå dem til jorden, jeg skal knuse dem, rasere deres fæstningsværker for hele den retsindige almenheds øjne! Det skal jeg gøre!

Aslaksen.

Men gør det endelig moderat, herr doktor; skyd med mådehold —

Billing.

Nej da; nej da! Spar ikke på dynamiten!

Doktor Stockmann

(vedbliver uforstyrret).

For nu er det ikke bare dette med vand-

værket og kloaken alene, ser De. Nej, det er hele samfundet, som skal renskes, desinficeres —

Billing.

Der lød det forløsende ord!

Doktor Stockmann.

Alle flikværks-gubberne må føjses væk, forstår De. Og det på alle mulige områder! Der har åbnet sig så uendelige synsvidder for mig idag. Det står ikke rigtig klart for mig endnu; men jeg skal nok få rede i det. Det er unge friske fanebærere, vi må ud og lede efter, mine venner; vi må ha' nye befalingsmænd på alle forposterne.

Billing.

Hør, hør!

Doktor Stockmann.

Og lad os bare holde sammen, så går det så glat, så glat! Hele omvæltningen vil løbe af stabelen som et skib. Ja, tror De ikke det?

Hovstad.

Jeg for min del tror, at nu har vi al udsigt til at få lagt det kommunale styre der, hvor det rettelig bør ligge.

Aslaksen.

Og når vi bare farer frem med mådehold, så kan jeg da aldrig tænke mig, at dette her kunde være farligt.

Doktor Stockmann.

Hvem fanden bryr sig om enten det er farligt eller ikke! Det, jeg gør, det gør jeg i sandhedens navn og for min samvittigheds skyld.

Hovstad.

De er en mand, som fortjener at støttes, herr doktor.

Aslaksen.

Ja, det står fast, doktoren er byens sande ven; en rigtig samfundsven er han.

Billing.

Doktor Stockmann er, gud døde mig, en folkeven, Aslaksen!

Aslaksen.

Jeg tænker, husejerforeningen snart gør brug af det udtryk.

Doktor Stockmann

(bevæget, trykker deres hænder).

Tak, tak, mine kære, trofaste venner; — dette her er mig så kvægende at høre; — min herr bror kaldte mig for noget ganske andet. Nå, det skal han min sæl få igen med renter! Men nu må jeg op og se til en stakkers djævel —. Jeg kommer igen, som sagt. Tag endelig godt vare på manuskriptet, herr Aslaksen; — og, for alt i verden, stryg ikke nogen af udråbstegnene!

Sæt heller et par stykker til! Godt, godt; farvel sålænge; farvel, farvel!

(Gensidige hilsener idet han følges til døren og går.)

Hovstad.

Han kan bli' en ubetalelig nyttig mand for os.

Aslaksen.

Ja, så længe han bare vil holde sig til dette her med badeanstalten. Men går han videre, så er det ikke rådeligt at slå følge med ham.

Hovstad.

Hm, det kommer nu alt an på —

Billing.

De er da også så forbandet ræd, Aslaksen.

Aslaksen.

Ræd? Ja, når det gælder de lokale magthavere, så er jeg ræd, herr Billing; det er noget, jeg har lært i erfaringens skole, skal jeg sige Dem. Men sæt mig op i den store politik, ligeover for regeringen selv, og se så, om jeg er ræd.

Billing.

Nej visst er De ikke, nej; men det er jo netop modsigelsen hos Dem.

Aslaksen.

Jeg er en mand med samvittighed, det er

sagen. Ryger en løs på regeringen, så gør en ikke samfundet nogen skade ialfald; for de mænd bryr sig ikke om det, ser De; — de blir stående ligegodt, de. Men de lokale myndighederne, de kan kastes, og så kan en kanske få ukyndigheden ved roret, til ubodelig skade både for husejere og andre.

Hovstad.

Men borgeropdragelsen gennem selvstyret da, — tænker De ikke på den?

Aslaksen.

Når en mand har fåt noget mellem hænderne, som skal skøttes, så kan en ikke tænke på alting, herr Hovstad.

Hovstad.

Da gid jeg aldrig må få noget mellem hænderne!

Billing.

Hør, — hør!

Aslaksen
(smiler).

Hm. (peger mod pulten.) På den redaktør-krakken der har stiftamtmand Stensgård siddet før Dem.

Billing
(spytter).

Tvi! Slig en overløber.

Hovstad.

Jeg er ingen slingringsmand — og blir det heller aldrig.

Aslaksen.

En politiker skal ikke forsværge nogen ting i verden, herr Hovstad. Og De, herr Billing, skulde også ta' et rev eller to i sejlet nu om dagene, synes jeg; for De søger jo sekretærposten i magistraten.

Billing.

Jeg —!

Hovstad.

Gør De, Billing!

Billing.

Nå ja, — De kan da for fanden skønne, at det bare er for at ærgre de velvise herrerne.

Aslaksen.

Ja, mig kommer det jo sletikke ved. Men når jeg sigtes for fejghed og for modsigelser i min holdning, så er det det, jeg vil ha' betonet: bogtrykker Aslaksens politiske fortid ligger åben for alle og enhver. Jeg har ikke undergået anden forandring, end at jeg er ble't mere mådeholden, ser De. Mit hjerte er fremdeles hos folket; men jeg nægter ikke for, at min forstand hælder noget over til magthaverne, — ja, til de lokale da.

(han går ind i trykkeriet.)

Billing.

Skulde vi ikke se at bli' af med ham, Hovstad?

Hovstad.

Kender De nogen anden, som vil stå i forskud både for papir og trykningsomkostninger?

Billing.

Det er forbandet, at vi ikke skal ha' den fornødne driftskapital.

Hovstad

(sætter sig ved pulten).

Ja, havde vi bare den, så —

Billing.

End om De henvendte Dem til doktor Stockmann?

Hovstad

(blader i papirerne).

Å, hvad kan det nytte? Han ejer jo ingenting.

Billing.

Nej; men han har en god mand i baghånden, gamle Morten Kiil, — «grævlingen», som de kalder ham.

Hovstad

(skrivende).

Ved De da så sikkert, at han ejer noget?

Billing.

Ja, gud døde mig, gør han da vel det! Og en del af det må da vel tilfalde Stockmanns familje. Han må da vel tænke på at udstyre — børnene ialfald.

Hovstad

(vender sig halvt om).

Bygger De på det?

Billing.

Bygger? Jeg bygger naturligvis ikke på nogenting.

Hovstad.

Det gør De ret i. Og denne posten i magistraten skulde De nu sletikke bygge på; for jeg kan forsikre Dem, — De får den ikke.

Billing.

Nej, tror De ikke jeg ved det meget godt? Men det er mig netop kært, at jeg ikke får den. En sådan tilsidesættelse ildner ens stridsmod; — en får ligesom en tilførsel af frisk galde, og det kan vel behøves i en ravnekrog som her, hvor der så sjelden sker noget rigtig æggende.

Hovstad

(som skriver).

Å ja; å ja.

Billing.

Nå, — de skal snart få høre fra mig! —

Nu går jeg ind og skriver opråbet til husejerforeningen.

(han går ind i værelset til højre.)

Hovstad

(sidder ved pulten, tygger på penneskaftet og siger langsomt):

Hm, — ja så da. — (det banker.) Kom ind!

(Petra kommer gennem døren til venstre i baggrunden.)

Hovstad

(rejser sig).

Nej, er det Dem? Kommer De her?

Petra.

Ja, De må undskylde —

Hovstad

(rykker en lænestol frem).

Vil De ikke sætte Dem ned?

Petra.

Nej tak; jeg går straks igen.

Hovstad.

Er det kanske noget fra Deres far, som —?

Petra.

Nej, det er fra mig selv. (tar en bog op af kåbelommen.) Her er den engelske fortælling.

Hovstad.

Hvorfor gir De den tilbage?

Petra.

Jo, for jeg vil ikke oversætte den.

Hovstad.

Men De lovte mig da så visst —

Petra.

Ja, dengang havde jeg ikke læst den. Og De har da visst heller ikke læst den?

Hovstad.

Nej; De ved jo, jeg forstår ikke engelsk; men —

Petra.

Nej vel; derfor vilde jeg sige Dem, at De må se Dem om efter noget andet. (lægger bogen på bordet.) Denne her kan sletikke bruges i «Folkebudet».

Hovstad.

Hvorfor ikke det?

Petra.

Fordi den står aldeles i strid med Deres egne meninger.

Hovstad.

Nå, for den sags skyld —

Petra.

De forstår mig nok ikke. Den handler om, hvorledes en overnaturlig styrelse tar sig af de

såkaldte gode mennesker her i verden og leder alting til det bedste for dem til slut, — og at alle de såkaldte onde mennesker får sin straf.

Hovstad.

Ja men det er jo bare bra', det. Det er jo netop sligt noget, folk vil ha'.

Petra.

Vil da De være den, som gir folk sligt noget? Selv tror De jo ikke et ord af det. De ved jo meget godt, at det ikke går så til i virkeligheden.

Hovstad.

De har så fuldkommen ret; men en redaktør kan ikke altid handle, som han helst vilde. En får ofte bøje sig for folks mening i det mindre vigtige. Politiken er jo dog hovedsagen i livet — eller for et blad ialfald; og vil jeg få folk med mig på frigørelse og fremskridt, så må jeg ikke skræmme dem ifra mig. Når de finder en slig moralsk fortælling nedenunder i bladkælderen, så går de villigere med på det, vi trykker ovenfor; — de blir ligesom mere trygge.

Petra.

Fy; så lumsk går ikke De og stiller snarer for Deres læsere; De er ikke nogen ædderkop.

Hovstad

(smiler).

Tak, fordi De tror så godt om mig. Nej,

det er jo rigtignok også bare Billings tankegang og ikke min.

Petra.

Billings!

Hovstad.

Ja, ialfald snakked han så her en af dagene. Det er jo Billing, som er så hidsig på at få den fortællingen ind; jeg kender jo ikke bogen.

Petra.

Men hvor kan da Billing med sine frigjorte anskuelser --!

Hovstad.

Å, Billing er mangfoldig, han. Nu søger han sekretærposten i magistraten også, hører jeg.

Petra.

Det tror jeg ikke, Hovstad. Hvor skulde han kunne bekvemme sig til sligt?

Hovstad.

Ja, det må De spørge ham om.

Petra.

Aldrig havde jeg da tænkt det om Billing.

Hovstad

(ser fastere på hende).

Ikke? Kommer det Dem så rent uventet?

Petra.

Ja. Eller kanske nej alligevel. Å, jeg ved igrunden ikke —.

Hovstad.

Vi avisskrivere duer ikke stort, frøken.

Petra.

Siger De virkelig det?

Hovstad.

En gang imellem tænker jeg det.

Petra.

Ja, under det vanlige hverdags-kævl; det kan jeg nok forstå. Men nu, da De har taget hånd i en stor sag —.

Hovstad.

Dette her med Deres far, mener De?

Petra.

Netop det, ja. Nu synes jeg, De må føle Dem som en mand, der duer fremfor de fleste.

Hovstad.

Ja, idag føler jeg noget sligt.

Petra.

Ja, ikke sandt; gør De ikke det? Å, det er et herligt livskald, De har valgt. Således at bane vejen for miskendte sandheder og for nye modige

synsmåder —; ja bare det, at stå frygtløst frem og ta' ordet for en forurettet mand —

Hovstad.

Allerhelst når denne forurettede mand er —, hm, — jeg ved ikke rigtig, hvorledes jeg skal —

Petra.

Når han er så retskaffen og så grundærlig, mener De?

Hovstad
(sagtere).

Allerhelst når han er Deres far, mente jeg.

Petra
(pludselig slået).

Det?

Hovstad.

Ja, Petra, — frøken Petra.

Petra.

Er det det, som står for Dem, som det første og fremste? Ikke sagen selv? Ikke sandheden; ikke fars store varme hjertelag?

Hovstad.

Jo, — jo begribeligvis, det også.

Petra.

Nej tak; nu forsnakked De Dem, Hovstad; og nu tror jeg aldrig mere på Dem i nogen ting.

Hovstad.

Kan De da ta' mig så ilde op, at det mest er for Deres skyld —?

Petra.

Det, jeg er vred på Dem for, det er, at De ikke har været ærlig imod far. De har talt til ham, som om sandheden og samfundets vel lå Dem nærmest på sinde; De har narret både far og mig; De er ikke den mand, De gav Dem ud for. Og det tilgir jeg Dem aldrig — aldrig!

Hovstad.

Det skulde De ikke sige så hvast, frøken Petra; og allermindst nu.

Petra.

Hvorfor ikke ligeså godt nu?

Hovstad.

Fordi Deres far ikke kan undvære min hjælp.

Petra.

(ser nedad ham).

Er De en slig en også? Fy da!

Hovstad.

Nej, nej, jeg er ikke; det kom bare så uforvarendes over mig; De skal ikke tro det.

Petra.

Jeg ved, hvad jeg skal tro. Farvel.

Aslaksen
(fra trykkeriet, hurtigt og hemmelighedsfuldt):

Død og plage, herr Hovstad — (ser Petra). Au, det var slemt —

Petra.

Der ligger altså bogen; De får gi' den til en anden.

(går mod udgangsdøren.)

Hovstad
(følger efter).

Men, frøken —

Petra.

Farvel.

(hun går.)

Aslaksen.

Herr Hovstad, hør her!

Hovstad.

Nå, nå da; hvad er det så?

Aslaksen.

Byfogden står ude i trykkeriet.

Hovstad.

Byfogden, siger De?

Aslaksen.

Ja, han vil tale med Dem; han kom ind bagvejen, — vilde ikke ses, kan De skønne.

Hovstad.

Hvad kan det være for noget? Nej vent, jeg skal selv —

(han går til trykkeridøren, åbner, hilser og byder byfogden komme ind.)

Hovstad.

Hold udkig, Aslaksen, så at ingen —

Aslaksen.

Forstår —

(går ud i trykkeriet.)

Byfogden.

Herr Hovstad havde nok ikke ventet at se mig her.

Hovstad.

Nej, jeg havde egentlig ikke det.

Byfogden

(ser sig om).

Her har De jo indrettet Dem ganske hyggeligt; virkelig net.

Hovstad.

Å —

Byfogden.

Og nu kommer jeg sådan uden videre og lægger beslag på Deres tid.

Hovstad.

Vær så god, herr byfogd; jeg er til tje-

neste. Men må jeg ikke skille Dem af med —? (lægger byfogdens hue og stok hen på en stol.) Og vil så ikke byfogden sidde ned?

Byfogden
(sætter sig ved bordet).

Tak.

(Hovstad sætter sig ligeledes ved bordet.)

Byfogden.

Jeg har havt en — rigtig en stor fortrædelighed idag, herr Hovstad.

Hovstad.

Så? Å ja; så mange gøremål, som byfogden har, så —

Byfogden.

Dette her idag hidrører fra badelægen.

Hovstad.

Ja så; fra doktoren?

Byfogden.

Han har forfattet en slags forestilling til badebestyrelsen angående en del formentlige mangler ved badet.

Hovstad.

Nej, har han det?

Byfogden.

Ja, har han ikke sagt Dem —? Jeg syntes, han fortalte —

Hovstad.

Å jo, det er sandt, han lod nogen ord falde —

Aslaksen
(fra trykkeriet).

Jeg skulde nok ha' manuskriftet —

Hovstad
(ærgerlig).

Hm; det ligger jo der på pulten.

Aslaksen
(finder det).

Godt.

Byfogden.

Men se, der er jo netop —

Aslaksen.

Ja, det er doktorens opsats, herr byfogd.

Hovstad.

Nå, det er den, De taler om?

Byfogden.

Den selvsamme. Hvad synes De om den?

Hovstad.

Jeg er jo ikke fagmand, og jeg har bare læst den så flygtigt.

Byfogden.

Men De lar den dog trykke?

Hovstad.

En navngiven mand kan jeg ikke godt nægte —

Aslaksen.

Jeg har ingenting at sige i bladet, herr byfogd —

Byfogden.

Forstår sig.

Aslaksen.

Jeg bare trykker, hvad jeg får i hænderne.

Byfogden.

Ganske i sin orden.

Aslaksen.

Og derfor så må jeg —

(går mod trykkeriet.)

Byfogden.

Nej bliv et øjeblik, herr Aslaksen. Med Deres tilladelse, herr Hovstad —

Hovstad.

Jeg ber, herr byfogd —

Byfogden.

De er en besindig og tænksom mand, herr Aslaksen.

Aslaksen.

Det glæder mig, at byfogden synes det.

Byfogden.

Og en mand med indflydelse i vide kredse.

Aslaksen.

Det er nu mest iblandt småfolk, det.

Byfogden.

De små skatteydere er de talrigste — her som andetsteds.

Aslaksen.

Det er de rigtignok.

Byfogden.

Og jeg tviler ikke på, at De kender stemningen blandt de fleste af dem. Gør De ikke det?

Aslaksen.

Jo, det tør jeg nok sige, jeg gør, herr byfogd.

Byfogden.

Ja, — når der altså råder en så prisværdig offervillighed hos byens mindre bemidlede borgere, så —

Aslaksen.

Hvorledes det?

Hovstad.

Offervillighed?

Byfogden.

Det er et smukt tegn på samfundsånd; et

overmåde smukt tegn. Jeg havde nær sagt, jeg havde ikke ventet det. Men De kender jo stemningen grundigere end jeg.

Aslaksen.

Ja men, herr byfogd —

Byfogden.

Og det blir sandelig ikke noget ringe offer, byen kommer til at bringe.

Hovstad.

Byen?

Aslaksen.

Men jeg skønner ikke —. Det er jo badet —!

Byfogden.

Efter et foreløbigt overslag vil de forandringer, badelægen formener ønskelige, løbe op til et par hundrede tusend kroner.

Aslaksen.

Det er jo svære penge; men —

Byfogden.

Naturligvis blir det nødvendigt, at vi optar et kommunallån.

Hovstad

(rejser sig).

Det er da vel aldrig meningen, at byen —?

Aslaksen.

Skulde det gå af bykassen! Af småborgernes fattige lommer!

Byfogden.

Ja, ærede herr Aslaksen, hvor skulde midlerne ellers komme fra?

Aslaksen.

Det får de herrer sørge for, som ejer badet.

Byfogden.

Bade-ejerne ser sig ikke istand til at strække sig videre end sket er.

Aslaksen.

Er det ganske sikkert, det, herr byfogd?

Byfogden.

Jeg har forvisset mig om det. Ønsker man altså disse omfattende forandringer, så får byen selv bekoste dem.

Aslaksen.

Men guds død og pine — om forladelse! — men dette her er jo en ganske anden sag, herr Hovstad!

Hovstad.

Ja det er det rigtignok.

Byfogden.

Det fataleste er, at vi blir nødt til at lukke badet et par års tid.

Hovstad.

Lukke? Helt lukke!

Aslaksen.

I to år!

Byfogden.

Ja, så længe vil arbejdet vare — mindst.

Aslaksen.

Nej men død og plage, det står vi aldrig ud, herr byfogd! Hvad skal da vi husejere leve af imens?

Byfogden.

Det er desværre overmåde vanskeligt at svare på, herr Aslaksen. Men hvad vil De, vi skal gøre? Tror De vi får en eneste badegæst hid, når man går hen og bilder dem ind, at vandet er bedærvet, at vi lever på en pestgrund, at hele byen —

Aslaksen.

Og det er alt ihob bare en indbildning?

Byfogden.

Jeg har med min bedste vilje ikke kunnet overbevise mig om andet.

Aslaksen.

Ja men så er det da også rent uforsvarligt af doktor Stockmann —; ber om forladelse, herr byfogd, men —

Byfogden.

Det er en beklagelig sandhed, De der udtaler, herr Aslaksen. Min bror har desværre altid været en fremfusende mand.

Aslaksen.

Og endda så vil De støtte ham i sligt noget, herr Hovstad!

Hovstad.

Men hvem kunde da også tænke sig, at —?

Byfogden.

Jeg har affattet en kort redegørelse for sagforholdet, således, som det fra et nøkternt synspunkt bør opfattes; og derhos har jeg antydet, hvorledes de mulige ulemper bør kunne forventes afhjulpne på en for badekassen overkommelig måde.

Hovstad.

Har De den opsats hos Dem, herr byfogd?

Byfogden
(famler i lommen).

Ja; jeg tog den med for det tilfælde, at De —

Aslaksen
(hurtigt).

Død og plage, der er han!

Byfogden.

Hvem? Min bror?

Hovstad.

Hvor, — hvor!

Aslaksen.

Han går gennem trykkeriet.

Byfogden.

Fatalt. Jeg vilde nødig støde sammen med ham her, og jeg havde endnu adskilligt at tale med Dem om.

Hovstad

(peger mod døren tilhøjre).

Gå derind sålænge.

Byfogden.

Men —?

Hovstad.

De træffer bare Billing.

Aslaksen.

Fort, fort, herr byfogd; nu kommer han.

Byfogden.

Ja, ja da; men se at få ham snart afsted igen.

(han går ud gennem døren tilhøjre, som Aslaksen åbner og lukker for ham.)

Hovstad.

Giv Dem noget at bestille, Aslaksen.

(han sætter sig og skriver. Aslaksen roder i en bunke aviser på en stol tilhøjre.)

Doktor Stockmann
(kommer fra trykkeriet).

Her har De mig igen.

(sætter hat og stok fra sig.)

Hovstad
(skrivende).

Allerede, herr doktor? Skynd Dem med det, vi talte om, Aslaksen. Tiden er svært knap for os idag.

Doktor Stockmann
(til Aslaksen).

Ingen korrektur at få endnu, hører jeg.

Aslaksen
(uden at vende sig).

Nej, hvor kunde da doktoren tænke det?

Doktor Stockmann.

Nej, nej; men jeg er utålmodig, kan De vel begribe. Jeg har ikke rist eller ro, før jeg ser det på tryk.

Hovstad.

Hm; det vil visst vare en god stund endnu. Tror De ikke det, Aslaksen?

Aslaksen.

Jo, jeg er næsten ræd for det.

Doktor Stockmann.

Godt, godt, mine kære venner; så kommer

jeg igen; jeg kommer gerne to gange, om det behøves. En så stor sag, — hele byens velfærd —; det er minsæl ikke tid at lægge sig på ladsiden. (vil gå, men standser og kommer tilbage.) Nej hør, — der er endnu en ting, jeg må tale med Dem om.

Hovstad.

Undskyld; men kunde vi ikke en anden gang —?

Doktor Stockmann.

Det er sagt i to ord. Det var bare det, ser De, — når man nu imorgen læser min opsats i bladet og altså får vide, at jeg har gåt her hele vinteren i stilhed og virket for byens bedste —

Hovstad.

Ja men, herr doktor —

Doktor Stockmann.

Jeg ved, hvad De vil sige. De synes ikke, det var mere end min forbandede skyldighed, — simpel borgerpligt. Nej, naturligvis; det ved jeg lige så godt som De. Men mine medborgere, ser De —; herregud, de velsignede mennesker, de holder jo så meget af mig —

Aslaksen.

Ja, borgerne har holdt svært af Dem til denne dag, herr doktor.

Doktor Stockmann.

Ja, og just derfor er det jeg frygter, at —; det er det, jeg vilde sige: når nu dette kommer til dem — nærmest til de ubemidlede klasser — som et manende opråb om for fremtiden at ta' byens sager i egen hånd —

Hovstad

(rejser sig).

Hm, herr doktor, jeg vil ikke dølge for Dem —

Doktor Stockmann.

Aha, — kunde jeg ikke tænke der var noget igære! Men det vil jeg ikke vide af. Hvis man går og forbereder sig på noget sligt —

Hovstad.

Hvilket da?

Doktor Stockmann.

Nå, på det ene eller det andet, — et fanetog eller en festmiddag eller en subskription til en hædersgave — eller hvad det nu kan være, så skal De love mig helligt og dyrt at få det forpurret. Og De også, herr Aslaksen; hører De det!

Hovstad.

Om forladelse, herr doktor; vi kan lige så godt først som sidst sige Dem rene sandheden —

(Fru Stockmann, i hat og kåbe, kommer ind gennem døren til venstre i baggrunden.)

Fru Stockmann
(ser doktoren).

Jo, ganske rigtig!

Hovstad
(går hende imøde).

Nej se, kommer fruen også?

Doktor Stockmann.

Hvad fanden vil du her, Katrine?

Fru Stockmann.

Det kan du da vel tænke dig, hvad jeg vil.

Hovstad.

Skal De ikke sætte Dem? Eller kanske —

Fru Stockmann.

Tak; bry' Dem ikke. Og De må ikke fortryde på, at jeg kommer og henter Stockmann; for jeg er mor til tre børn, skal jeg sige Dem.

Doktor Stockmann.

Snak, snak; det ved vi jo så godt.

Fru Stockmann.

Nå, det lader såmænd ikke til, at du tænker stort på kone og børn idag; for ellers gik du vel ikke således hen og styrted os allesammen i ulykke.

Doktor Stockmann.

Men er du da rent gal, Katrine! Skal en

mand med kone og børn ikke få lov til at forkynde sandheden, — ikke få lov til at være en nyttig og virksom statsborger, — ikke få lov til at tjene den by, han lever i!

Fru Stockmann.

Alting med måde, Tomas!

Aslaksen.

Det siger jeg også. Mådehold i alting.

Fru Stockmann.

Og derfor gør De synd imod os, herr Hovstad, når De lokker min mand bort fra hus og hjem og narrer ham ind i alt dette her.

Hovstad.

Jeg narrer såvisst ingen ind —

Doktor Stockmann.

Narrer! Tror du, jeg lar mig narre!

Fru Stockmann.

Ja, det gør du. Jeg ved nok, du er den klogeste mand i byen; men du er så svært let at narre, Tomas. (til Hovstad.) Og tænk bare på, at han mister sin post ved badet, dersom De trykker det, han har skrevet —

Aslaksen.

Hvad for noget!

Hovstad.

Ja men ved De hvad, herr doktor —

Doktor Stockmann

(ler).

Haha, lad dem bare prøve —! Å nej, du, — de varer sig nok. For jeg har den kompakte majoritet bag mig, ser du!

Fru Stockmann.

Ja, det er just ulykken, at du har sådant noget fælt bag dig.

Doktor Stockmann.

Sniksnak, Katrine; — gå hjem og tag dig af dit hus og lad mig ta' mig af samfundet. Hvor kan du være så ræd, når jeg er så tryg og glad? (gnider hænderne og går op og ned.) Sandheden og folket skal vinde slaget, det kan du bande på. Å, jeg ser hele den frisindede borgerstand fylke sig til en sejrende hær —! (standser ved en stol.) Hvad — hvad fanden er det der for noget?

Aslaksen

(ser derhen).

Au da!

Hovstad

(ligeså).

Hm —

Doktor Stockmann.

Her ligger jo autoritetens toppunkt.

(han tar byfogdens hue varligt i fingerspidsene og holder den ivejret.)

Fru Stockmann.

Byfogdens hue!

Doktor Stockmann.

Og her er kommandostaven også. Hvordan i pokkers skind og ben —?

Hovstad.

Nu vel da —

Doktor Stockmann.

Ah, jeg forstår! Han har været her for at besnakke Dem. Haha, der kom han til den rette! Og da han så fik øje på mig i trykkeriet —. (brister i latter.) Løb han, herr Aslaksen?

Aslaksen

(hurtigt).

Ja-gu' løb han, herr doktor.

Doktor Stockmann.

Løb ifra både stokken og —. Sliddersladder; Peter løber ikke ifra nogenting. Men hvor fanden har I gjort af ham? Ah, — derinde naturligvis. Nu skal du få se, Katrine!

Fru Stockmann.

Tomas, — jeg ber dig —!

Aslaksen.

Tag Dem ivare, herr doktor!

Doktor Stockmann

(har sat byfogdens hue på hodet og taget hans stok; derpå går han hen, slår døren op og hilser med hånden til hueskyggen).

(Byfogden kommer ind, rød af vrede. Bag ham kommer Billing.)

Byfogden.

Hvad skal de optøjer betyde?

Doktor Stockmann.

Respekt, min gode Peter. Nu er det mig, som er autoriteten i byen.

(han spadserer frem og tilbage.)

Fru Stockmann

(næsten grædende).

Nej men Tomas da!

Byfogden

(følger efter ham).

Giv mig min hue og min stok!

Doktor Stockmann

(som før).

Er du politimester, så er jeg borgermester, — jeg er mester for hele byen, jeg, ser du!

Byfogden.

Læg huen fra dig, siger jeg. Husk på, det er en reglementeret uniformshue!

Doktor Stockmann.

Pyt; tror du den vågnende folkeløve lar sig skræmme af uniformshuer? Ja, for vi gør revolution i byen imorgen, skal du vide. Du trued med at afsætte mig; men nu afsætter jeg dig, — afsætter dig fra alle dine tillidsposter —. Tror du ikke jeg kan det? Jo, du; jeg har de sejrende samfundsmagter med mig. Hovstad og Billing vil tordne i «Folkebudet», og bogtrykker Aslaksen rykker ud i spidsen for hele husejerforeningen —

Aslaksen.

Det gør jeg ikke, herr doktor.

Doktor Stockmann.

Jo visst gør De så —

Byfogden.

Aha; herr Hovstad vælger kanske alligevel at slutte sig til agitationen?

Hovstad.

Nej, herr byfogd.

Aslaksen.

Nej, herr Hovstad er ikke så gal, at han skulde gå hen og ødelægge både sig selv og bladet for en indbildnings skyld.

Doktor Stockmann

(ser sig om).

Hvad skal dette her sige?

Hovstad.

De har fremstillet Deres sag i et falskt lys, herr doktor; og derfor så kan jeg ikke støtte den.

Billing.

Nej, efter det, herr byfogden var så artig at fortælle mig derinde, så —

Doktor Stockmann.

Falskt! Lad De mig om det. Bare tryk De min opsats; jeg skal nok være mand for at forsvare den.

Hovstad.

Jeg trykker den ikke. Jeg kan ikke og vil ikke og tør ikke trykke den.

Doktor Stockmann.

Tør De ikke? Hvad er det for snak? De er jo redaktør; og det er da vel redaktørerne, som regerer pressen, skulde jeg tro!

Aslaksen.

Nej, det er abonnenterne, herr doktor.

Byfogden.

Heldigvis, ja.

Aslaksen.

Det er den offentlige mening, den oplyste almenhed, husejerne og alle de andre; dem er det, som regerer bladene.

Doktor Stockmann
(fattet).

Og alle disse magter har jeg imod mig?

Aslaksen.

Ja, det har De. Det vilde være borgerskabets rene ruin, om Deres opsats blev trykt.

Doktor Stockmann.

Ja så. —

Byfogden.

Min hue og min stok!

Doktor Stockmann
(tar huen af og lægger den på bordet tilligemed stokken).

Byfogden
(tar begge dele til sig).

Din borgermesterværdighed fik en brat ende.

Doktor Stockmann.

Enden er ikke endnu. (til Hovstad.) Det er altså aldeles umuligt at få min opsats ind i «Folkebudet»?

Hovstad.

Aldeles umuligt; også af hensyn til Deres familje.

Fru Stockmann.

Å, De skal såmænd sletikke bry' Dem om familjen, herr Hovstad.

Byfogden

(tar et papir op af lommen).

Til vejledning for publikum vil det være tilstrækkeligt, når dette kommer ind; det er en autentisk forklaring. Vær så god.

Hovstad

(tar papiret).

Godt; det skal bli' besørget indrykket.

Doktor Stockmann.

Men mit ikke. Man bilder sig ind, man kan tie mig og sandheden ihjæl! Men det går ikke så glat som I tror. Herr Aslaksen, vil De straks ta' mit manuskript og trykke det som flyveblad — på min egen bekostning, — på mit forlag. Jeg vil ha' fire hundrede exemplarer; nej, fem—sex hundrede vil jeg ha'.

Aslaksen.

Ikke, om De så bød mig guld for det, tør jeg låne mit officin til sligt noget, herr doktor. Jeg tør det ikke for den offentlige menings skyld. De får det ikke trykt noget steds i hele byen.

Doktor Stockmann.

Så giv mig det igen.

Hovstad

(rækker ham manuskriptet).

Vær så god.

Doktor Stockmann
(henter hat og stok).

Ud skal det nu alligevel. Jeg vil læse det op i en stor folkeforsamling; alle mine medborgere skal få høre sandhedens røst!

Byfogden.

Ingen forening i hele byen låner dig lokale til sådant brug.

Aslaksen.

Ikke en eneste en; det ved jeg så visst.

Billing.

Nej, gud døde mig, om de gør!

Fru Stockmann.

Det vilde dog være altfor skammeligt! Men hvorfor står de da således imod dig, alle mand?

Doktor Stockmann
(arrig).

Jo, det skal jeg sige dig. Det er fordi at her i byen er alle mand kærringer — ligesom du; alle tænker de bare på familjen og ikke på samfundet.

Fru Stockmann
(griber ham i armen).

Så skal jeg vise dem en — en kærring, som kan være mand — for engangs skyld. For nu holder jeg med dig, Tomas!

Doktor Stockmann.

Det var bra' sagt, Katrine. Og ud skal det, min sæl og salighed! Kan jeg ikke få lejet noget lokale, så hyrer jeg en tambur til at gå igennem byen med mig, og så læser jeg det op på alle gadehjørnerne.

Byfogden.

Så topmålt gal er du da vel ikke!

Doktor Stockmann.

Jo, jeg er!

Aslaksen.

De får ikke en eneste mand i hele byen til at gå med Dem.

Billing.

Nej, gud døde mig, om De får!

Fru Stockmann.

Bare ikke gi' dig, Tomas. Jeg skal be' gutterne gå med dig.

Doktor Stockmann.

Det er et ypperligt indfald!

Fru Stockmann.

Morten gør det så gerne; og Ejlif, han går nok med, han også.

Doktor Stockmann.

Ja, og så Petra da! Og du selv, Katrine!

Fru Stockmann.

Nej, nej, ikke jeg selv; men jeg skal stå i vinduet og se på dig; det skal jeg gøre.

Doktor Stockmann

(slår armene om hende og kysser hende).

Tak for det! Jo, nu skal vi prøve en dyst, I gode herrer! Jeg vil dog se, om usseldommen har magt til at binde munden på den patriot, som vil renske samfundet!

(han og fruen går ud gennem døren tilvenstre i baggrunden.)

Byfogden

(ryster betænkelig på hodet).

Nu har han gjort hende gal også.

FJERDE AKT.

(En stor gammeldags sal i skibskaptejn Horsters hus. En åben fløjdør i baggrunden fører til et forværelse. På den venstre langvæg er tre vinduer; midt på den modsatte væg er hensat en forhøjning og på denne et lidet bord med to lys, vandkaraffel, et glas og en klokke. Salen er forøvrigt oplyst med lampetter mellem vinduerne. Til venstre i forgrunden står et bord med lys på og en stol. Forrest tilhøjre er en dør og ved denne et par stole.)

(Stor forsamling af byens borgere af alle stænder. Enkelte kvinder og nogle skolegutter ses blandt mængden. Flere og flere mennesker strømmer efterhånden ind fra baggrunden, så at salen fyldes.)

En borger

(til en anden, som han støder på).

Er du også her ikveld, Lamstad?

Den tiltalte.

Jeg er med ved alle folkemøder, jeg.

En hosstående.

De har da vel ta't pibe med, ved jeg?

Den anden borger.

Jagu' har jeg da det. Har ikke De?

Den tredje.

Jo da. Og skipper Evensen vilde ta' med sig en svær diger lur, sa' han.

Den anden borger.

Han er god, Evensen.

(Latter i klyngen.)

En fjerde borger
(kommer til).

Hør, sig mig, hvad er det for noget, som skal gå for sig her ikveld?

Den anden borger.

Det er jo doktor Stockmann, som vil holde et foredrag imod byfogden.

Den nykomne.

Men byfogden er jo hans bror.

Den første borger.

Det er det samme; doktor Stockmann er ikke ræd, han.

Den tredje borger.

Men han har jo uret; det stod i «Folkebudet».

Den anden borger.

Ja, han må visst ha' uret dennegang; for de vilde ikke låne ham sal hverken i husejerforeningen eller i borgerklubben.

Den første borger.

Ikke engang badesalen kunde han få overladt.

Den anden.

Nej, det kan du vel vide.

En mand

(i en anden klynge).

Hvem skal en nu holde med i denne her sagen, De?

En anden mand

(sammesteds).

Bare pas på bogtrykker Aslaksen, og gør, som han gør.

Billing

(med en mappe under armen, baner sig vej gennem mængden).

Om forladelse, mine herrer! Måtte jeg kanske få slippe frem? Jeg skal referere for «Folkebudet». Tusend tak!

(han sætter sig ved bordet tilvenstre.)

En arbejder.

Hvem var han der?

En anden arbejder.

Kender du ikke han da? Det er jo den Billingen, som går for Aslaksens avis.

(Skibskaptejn Horster fører fru Stockmann og Petra ind gennem døren tilhøjre i forgrunden. Ejlif og Morten følger med dem.)

Horster.

Her havde jeg tænkt familjen kunde sidde; en slipper så nemt ud her, om der skulde komme noget på.

Fru Stockmann.

Tror De da her blir allarm?

Horster.

En kan aldrig vide —; mellem så mange mennesker —. Men sæt De Dem ganske rolig.

Fru Stockmann

(sætter sig).

Hvor det var snildt af Dem, at De tilbød Stockmann salen.

Horster.

Når ingen anden vilde, så —

Petra,

(som også har sat sig).

Og modigt var det også, Horster.

Horster.

Å, der skulde nu ikke så stort mod til det, synes jeg.

(Redaktør Hovstad og bogtrykker Aslaksen kommer samtidigt men hver for sig fremover gennem mængden.)

Aslaksen

(går hen til Horster).

Er ikke doktoren kommet endnu?

Horster.

Han venter derinde.

(Bevægelse oppe ved døren i baggrunden.)

Hovstad

(til Billing).

Der har vi byfogden. Ser De!

Billing.

Ja, gud døde mig, møder han ikke frem alligevel!

(Byfogd Stockmann baner sig med lempe vej mellem de forsamlede, hilser høfligt og stiller sig ved væggen tilvenstre. Lidt efter kommer doktor Stockmann ind gennem døren tilhøjre i forgrunden. Han er sortklædt. i frakke, med hvidt halstørklæde. Enkelte klapper usikkert, men mødes af en dæmpet hyssen. Det blir stille.)

Doktor Stockmann

(halvhøjt).

Hvorledes har du det, Katrine?

Fru Stockmann.

Jo, jeg har det godt. (sagtere.) Bliv nu endelig ikke hidsig, Tomas.

Doktor Stockmann.

Å, jeg ved nok at styre mig, du. (ser på sit uhr, stiger op på forhøjningen og bukker.) Klokken er et kvarter over, — og så vil jeg da begynde —

(tar sit manuskript frem.)

Aslaksen.

Først må der vel vælges en ordstyrer.

Doktor Stockmann.

Nej; det er sletikke nødvendigt.

Nogle herrer
(råber).

Jo, jo!

Byfogden.

Jeg skulde også formene, at der bør vælges en dirigent.

Doktor Stockmann.

Men jeg har tillyst dette møde for at holde et foredrag, Peter!

Byfogden.

Badelægens foredrag turde muligens gi' anledning til divergerende opinionsytringer.

Flere stemmer
(fra mængden).

En ordstyrer! En dirigent!

Hovstad.

Den almene borgervilje synes at kræve en ordstyrer.

Doktor Stockmann
(behersket).

Nu godt og vel; lad borgerviljen få sin vilje da.

Aslaksen.

Skulde ikke herr byfogden ville påtage sig det hverv?

Tre herrer
(klapper).

Bravo! Bravo!

Byfogden.

Af flere let forståelige grunde må jeg undslå mig. Men heldigvis har vi i vor midte en mand, som jeg tror alle kan akceptere. Jeg sigter til formanden i husejerforeningen, herr bogtrykker Aslaksen.

Mange stemmer.

Ja, ja! Aslaksen leve! Hurra for Aslaksen!

Doktor Stockmann
(tar sit manuskript og går ned fra forhøjningen).

Aslaksen.

Når mine medborgeres tillid kalder mig, så skal jeg ikke være uvillig —

(Håndklap og bifaldsråb. Aslaksen stiger op på forhøjningen.)

Billing
(skriver).

Altså — «herr bogtrykker Aslaksen valgt med akklamation —»

Aslaksen.

Og da jeg nu står på denne plads, må jeg få lov til at sige et par kortfattede ord. Jeg er en stilfærdig og fredsommelig mand, som holder på besindig moderation og på — og på moderat besindighed; det ved hver og en, som kender mig.

Mange røster.

Ja! Ja da, Aslaksen!

Aslaksen.

Jeg har i livets og erfaringens skole lært, at mådehold er den dyd, som båder en statsborger bedst —

Byfogden.

Hør!

Aslaksen.

— og at sindighed og mådehold er det, som samfundet er bedst tjent med også. Jeg skulde derfor henstille til den agtede medborger, som har kaldt mødet sammen, at han beflitter sig på at holde sig indenfor mådeholdets grænser.

En mand
(oppe ved døren).

Mådeholdsforeningens skål!

En stemme.

Fy for fan' da!

Mange.

Hys, hys!

Aslaksen.

Ingen afbrydelser, mine herrer! — Er der nogen, som forlanger ordet?

Byfogden.

Herr dirigent!

Aslaksen.

Herr byfogd Stockmann har ordet.

Byfogden.

I betragtning af det nære slægtskabsforhold, jeg, som formentlig bekendt, står i til den fungerende badelæge, skulde jeg helst ønsket, ikke at ytre mig her iaften. Men min stilling til badeanstalten og hensynet til byens allervigtigste interesser tvinger mig til at fremsætte et forslag. Jeg tør vel supponere, at ikke en eneste af de her tilstedeværende borgere finder det ønskeligt at upålidelige og overdrevne fremstillinger af badets og byens sanitære forholde spredes ud i videre kredse.

Mange stemmer.

Nej, nej, nej! Ikke det! Vi protesterer!

Byfogden.

Jeg vil derfor foreslå, at forsamlingen ikke tilsteder badelægen at oplæse eller foredrage sin fremstilling af sagen.

Doktor Stockmann

(opbrusende).

Ikke tilsteder —! Hvad for noget!

Fru Stockmann

(hoster).

Hm — hm!

Doktor Stockmann

(fatter sig).

Nå; ikke tilsteder altså.

Byfogden.

Jeg har i min redegørelse i «Folkebudet» gjort almenheden bekendt med de væsentligste fakta, så alle velsindede borgere med lethed kan opgøre sin dom. Man vil deraf se, at badelægens forslag, — foruden et mistillidsvotum imod stedets ledende mænd, — i grunden går ud på at påbyrde byens skattepligtige indvånere en ufornøden udgift af mindst hundrede tusend kroner.

(Uvilje og nogle piber.)

Aslaksen

(ringer med klokken).

Silentium, mine herrer! Jeg må få lov at støtte byfogdens forslag. Det er også min mening, at doktorens agitation har en bagtanke. Han taler om badet; men det er en revolution, han efterstræber; han vil lægge styrelsen over i andre hænder. Ingen tviler om doktorens redelige hensigter; gud bevares, dem kan der ikke være to meninger om. Jeg er også en ven af folkeligt selvstyre, når det bare ikke falder for dyrt for skatteborgerne. Men det vilde bli' tilfældet her; og derfor så —; nej guds død — med forlov — om jeg kan være med doktor

Stockmann dennegang. En kan også købe guld for dyrt; det er nu min mening.

(Livlig tilslutning fra alle sider.)

Hovstad.

Også jeg føler mig opfordret til at gøre rede for min stilling. Doktor Stockmanns agitation lod til at vinde adskillig stemning for sig i førstningen, og jeg støtted den så upartisk jeg kunde. Men så kom vi undervejr med, at vi havde ladt os vildlede af en falsk fremstilling —

Doktor Stockmann.

Falsk —!

Hovstad.

En mindre pålidelig fremstilling da. Byfogdens redegørelse har påvist det. Jeg håber, ingen her på stedet mistænker mit liberale sindelag; «Folkebudets» holdning i de store politiske spørsmål er vel kendt af enhver. Men jeg har af erfarne og sindige mænd lært, at i rent lokale sager bør et blad gå frem med en viss varsomhed.

Aslaksen.

Fuldkommen enig med taleren.

Hovstad.

Og i den foreliggende sag er det nu aldeles utvilsomt, at doktor Stockmann har den almene vilje imod sig. Men hvad er en redaktørs første

og fornemste skyldighed, mine herrer? Er det ikke at virke i overensstemmelse med sine læsere? Har han ikke fået ligesom et stiltiende mandat til ihærdigt og ufortrødent at fremme sine meningsfællers velfærd? Eller skulde jeg kanske ta' fejl i dette?

Mange stemmer.

Nej, nej, nej! Redaktør Hovstad har ret!

Hovstad.

Det har kostet mig en tung kamp at bryde med en mand, i hvis hus jeg i den senere tid har været en hyppig gæst, — en mand, som indtil denne dag har kunnet glæde sig ved sine medborgeres udelte velvilje, — en mand, hvis eneste — eller ialfald væsentligste fejl er, at han mere spør' sit hjerte end sit hode tilråds.

Nogle spredte røster.

Det er sandt! Hurra for doktor Stockmann!

Hovstad.

Men min pligt imod samfundet bød mig at bryde med ham. Og så er der et hensyn til, som driver mig til at bekæmpe ham og, om muligt, standse ham på den skæbnesvangre vej, han er slået ind på; det er hensynet til hans familje —

Doktor Stockmann.

Hold Dem til vandledningen og kloaken!

Hovstad.

— hensynet til hans ægtefælle og hans uforsørgede børn.

Morten.

Er det os, det, mor?

Fru Stockmann.

Hys!

Aslaksen.

Jeg vil altså sætte herr byfogdens forslag under afstemning.

Doktor Stockmann.

Behøves ikke! Ikveld agter jeg ikke at tale om alt det svineriet nede i badehuset. Nej; I skal få noget ganske andet at høre.

Byfogden
(halvhøjt).

Hvad er nu det for noget igen?

En drukken mand
(oppe ved udgangsdøren).

Jeg er skatteberettiget! Og derfor så er jeg meningsberettiget også! Og jeg har den fulde — faste — ubegribelige mening, at —

Flere stemmer.

Vær stille derborte!

Andre.

Han er drukken! Kast ham ud!

(den drukne mand sættes udenfor.)

Doktor Stockmann.

Har jeg ordet?

Aslaksen

(ringer med klokken).

Herr doktor Stockmann har ordet!

Doktor Stockmann.

Det skulde bare ha' været for nogen få dage siden, at man havde vovet et sligt forsøg, som her ikveld, på at målbinde mig! Som en løve skulde jeg da ha' værget om mine hellige menneskerettigheder! Men nu kan det være mig det samme; for nu har jeg større ting at udtale mig om.

(Mængden trænger sig tættere sammen om ham. Morten Kiil kommer tilsyne mellem de omstående.)

Doktor Stockmann

(fortsætter).

Jeg har tænkt og jeg har grublet meget i disse sidste dage, — grublet så mangfoldigt, så det tilslut begyndte ligesom at løbe surr i mit hode —

Byfogden

(hoster).

Hm —!

Doktor Stockmann.

— men så fik jeg rede i tingene; da øjned jeg sammenhængen så grangiveligt. Og derfor står jeg her iaften. Jeg vil gøre store afsløringer, mine medborgere! Jeg vil meddele eder en opdagelse af ganske anden rækkevidde, end den småting, at vor vandledning er forgiftet og at vort sundhedsbad ligger på en pestsvanger grund.

Mange stemmer
(skrigende).

Ikke tal om badet! Vi vil ikke høre det. Ingenting om det.

Doktor Stockmann.

Jeg har sagt, jeg vil tale om den store opdagelse, jeg har gjort i disse sidste dage, — den opdagelse, at alle vore åndelige livskilder er forgiftede og at hele vort borgersamfund hviler på løgnens pestsvangre grund.

Forbløffede røster
(halvhøjt).

Hvad er det han siger?

Byfogden.

En sådan insinuation —!

Aslaksen
(med hånden på klokken).

Taleren opfordres til at moderere sig.

Doktor Stockmann.

Jeg har elsket min fødeby så højt, som nogen mand kan elske sine unge års hjemstavn. Jeg var ikke gammel, da jeg rejste herfra, og afstanden, savnet og erindringen kasted ligesom en øget glans både over stedet og over menneskene.

(Nogle håndklap og bifaldsråb høres.)

Doktor Stockmann.

Så sad jeg i mange år inde i en forskrækkelig afkrog langt der nordpå. Når jeg kom sammen med nogen af de folk, som leved hist og her mellem stenrøsene, så syntes jeg mangen gang, det havde været tjenligere for de stakkers forkomne skabninger, om de havde fået en dyrlæge derop istedetfor en mand som jeg.

(Mumlen i salen.)

Billing

(lægger pennen).

Nu har jeg da gud døde mig aldrig hørt —!

Hovstad.

Dette er forhånelser imod en agtværdig almue!

Doktor Stockmann.

Bi bare lidt! — Jeg tror ikke nogen skal kunne sige mig på, at jeg glemte min fødeby deroppe. Jeg lå på æg ligesom en ærfugl; og

det, jeg ruged ud, — det var planen til badeanstalten her.

(Håndklap og indsigelser.)

Doktor Stockmann.

Og da så skæbnen endelig langt om længe føjed det så godt og velsignet for mig, at jeg kunde komme hjem igen, — ja, mine medborgere, da syntes jeg ikke jeg havde flere ønsker i verden. Jo, jeg havde det ønske, ivrigt, utrættelig, brændende at være virksom til hjemmets og til almenhedens bedste.

Byfogden

(ser hen i luften).

Måden er noget underlig — hm.

Doktor Stockmann.

Og så gik jeg her og svælged i forblindelsens lykke. Men igår formiddag — nej, det var egentlig iforgårs aftes — da åbned sig mine åndelige øjne på vid væg, og det første, jeg fik syn på, det var autoriteternes umådelige dumhed —

(Larm, råb og latter. Fru Stockmann hoster ivrigt.)

Byfogden.

Herr dirigent!

Aslaksen

(ringer).

I kraft af min myndighed —!

Doktor Stockmann.

Det er småligt at hænge sig i et ord, herr Aslaksen! Jeg mener bare, at jeg kom undervejr med det umådelige svineri, som de ledende mænd havde gjort sig skyldige i dernede i badet. Ledende mænd kan jeg ikke udstå for min død; — jeg har fået nok af den slags folk i mine dage. De er som gedebukker i en ung træplantning; de gør ugagn overalt; de står en fri mand ivejen, hvor han så snor og vender sig, — og jeg skulde helst se, vi kunde få dem udryddet ligesom andre skadedyr —

(Uro i salen.)

Byfogden.

Herr dirigent, kan sådanne ytringer passere?

Aslaksen

(med hånden på klokken).

Herr doktor —!

Doktor Stockmann.

Jeg begriber ikke, at jeg først nu har fået et rigtig årvågent syn på de herrer; for jeg har dog næsten dagstøt havt et så ypperligt exemplar for øje her i byen, — min bror Peter, — sen i vendingen og sejg i fordomme —

(Latter, larm og piber. Fru Stockmann sidder og hoster.)

Aslaksen

(ringer voldsomt).

Den drukne mand
(som er kommen ind igen).

Er det mig De sigter til? Ja, for rigtignok heder jeg Pettersen; men nej så fan' hente mig —

Vrede stemmer.

Ud med den drukne mand! På døren med ham!

(Manden kastes atter ud.)

Byfogden.

Hvem var den person?

En nærstående.

Kendte ham ikke, herr byfogd.

En anden.

Han er ikke her fra byen.

En tredje.

Det skal nok være en lasthandler borte fra — (resten uhørligt).

Aslaksen.

Manden var øjensynlig beruset af bajerøl. — Bliv ved, herr doktor; men beflit Dem endelig på mådehold.

Doktor Stockmann.

Nu vel da, mine medborgere; jeg skal ikke nærmere udtale mig om vore ledende mænd. Dersom nogen, af det, jeg nys har sagt, skulde

indbilde sig, at jeg vil disse herrer tillivs her iaften, så tar han fejl, — ganske betydeligt fejl. For jeg nærer den velgørende fortrøstning, at efterliggerne, alle disse gamlinger fra en hendøende tankeverden, de besørger så ypperligt sig selv taget afdage; der behøves ingen doktors hjælp til at påskynde deres dødelige afgang. Og det er heller ikke den slags folk, som er samfundets overhængigste fare; det er ikke dem, som er de virksomste til at forgifte vore åndelige livskilder og til at forpeste grunden under os; det er ikke dem, som er sandhedens og frihedens farligste fiender i vort samfund.

Råb fra alle kanter.

Hvem da? Hvem er det? Nævn dem!

Doktor Stockmann.

Ja, I kan lide på, at jeg skal nævne dem! For det er netop den store opdagelse, jeg har gjort igår. (hæver stemmen.) Sandhedens og frihedens farligste fiender iblandt os, det er den kompakte majoritet. Ja, den forbandede, kompakte, liberale majoritet, — den er det! Nu ved I det.

(Umådelig larm i salen. De fleste skriger, tramper og piber. Nogle ældre herrer veksler stjålne øjekast og lader til at gotte sig. Fru Stockmann rejser sig ængstelig; Ejlif og Morten går truende hen til skolegutterne, der gør optøjer. Aslaksen ringer med klokken og formaner til ro. Hovstad og Billing taler begge, men kan ikke høres. Endelig blir der stilhed.)

Aslaksen.

Ordstyreren forventer, at taleren kalder sine ubesindige ytringer tilbage.

Doktor Stockmann.

Aldrig i verden, herr Aslaksen. Det er det store flertal i vort samfund, som berøver mig min frihed og som vil forbyde mig at udtale sandheden.

Hovstad.

Flertallet har altid retten på sin side.

Billing.

Og det har sandheden også; gud døde mig!

Doktor Stockmann.

Flertallet har aldrig retten på sin side. Aldrig, siger jeg! Det er en af disse samfundsløgne, som en fri, tænkende mand må gøre oprør imod. Hvem er det, som udgør flertallet af beboerne i et land? Er det de kloge folk, eller er det de dumme? Jeg tænker, vi får være enige om, at dumme mennesker er tilstede i en ganske forskrækkelig overvældende majoritet rundt omkring på den hele vide jord. Men det kan da vel, for fanden, aldrig i evighed være ret, at de dumme skal herske over de kloge!

(Larm og skrig.)

Doktor Stockmann.

Ja, ja; I kan nok overskrige mig; men I

kan ikke modsige mig. Flertallet har magten — desværre —; men retten har det ikke. Retten har jeg og de andre få, de enkelte. Minoriteten har altid retten.

(Stor larm igen.)

Hovstad.

Haha; doktor Stockmann er altså ble't aristokrat siden iforgårs!

Doktor Stockmann.

Jeg har sagt, at jeg ikke gider spilde et ord på den lille, trangbrystede, stakåndede flok, som ligger agterud. Med dem har det pulserende liv ikke længer noget at bestille. Men jeg tænker på de få, de enkelte iblandt os, som har tilegnet sig alle de unge fremspirende sandheder. Disse mænd står ligesom ude mellem forposterne, så langt fremskudt, at den kompakte majoritet endnu ikke har rukket did, — og der kæmper de for sandheder, som endnu er for nybårne i bevidsthedens verden til at ha' fåt noget flertal for sig.

Hovstad.

Nå, så er doktoren ble't revolutionsmand da!

Doktor Stockmann.

Ja, så pine død er jeg så, herr Hovstad! Jeg agter at gøre revolution imod den løgn, at flertallet sidder inde med sandheden. Hvad er

det for sandheder, som flertallet plejer flokke sig om? Det er de sandheder, som er så vidt tilårs, at de er på vejen til at bli' affældige. Men når en sandhed er ble't så gammel, så er den også på gode veje til at bli' en løgn, mine herrer.

(Latter og udtryk af hån.)

Doktor Stockmann.

Ja ja, De kan tro mig, om De vil; men sandhederne er sletikke nogen sådanne sejglivede Metusalemmer, som folk bilder sig ind. En normalt bygget sandhed lever — lad mig sige — i regelen en 17—18, højst 20 år; sjelden længer. Men slige alderstegne sandheder er altid forskrækkelig skindmagre. Og alligevel er det først da, at flertallet gir sig ifærd med dem og anbefaler dem til samfundet som sund åndelig føde. Men der er ikke stor næringsværdi i den slags kost, kan jeg forsikre jer; og det må jeg som læge forstå. Alle disse flertals-sandheder er at ligne med fjorgammel spegemad; de er ligesom harske, ulne, grønsaltede skinker. Og deraf kommer al den moralske skørbug, som grasserer rundt om i samfundene.

Aslaksen.

Det forekommer mig, at den ærede taler skejer vel langt ud fra teksten.

Byfogden.

Jeg må i det væsentlige tiltræde dirigentens mening.

Doktor Stockmann.

Nej, men jeg tror du er rent gal, Peter! Jeg holder mig jo så tæt ind til teksten, som jeg kan. For det, jeg vil tale om, det er jo netop det, at massen, flertallet, denne fandens kompakte majoritet, — at det er den, siger jeg, som forgifter vore åndelige livskilder og forpester grunden under os.

Hovstad.

Og det gør folkets store frisindede flertal, fordi det er sindigt nok til bare at hylde de sikre og godkendte sandheder?

Doktor Stockmann.

Ak, min snille herr Hovstad, snak ikke om sikre sandheder! De sandheder, som massen og mængden godkender, det er de sandheder, som forpostfægterne holdt for sikre i vore bedstefædres dage. Vi forpostfægtere, som lever nutildags, vi godkender dem ikke længer; og jeg tror sletikke, der er nogen anden sikker sandhed til, end den, at intet samfund kan leve et sundt liv på slige gamle margløse sandheder.

Hovstad.

Men istedetfor at stå her og tale sådan hen i det blå, så kunde det være morsomt at få

høre, hvad det er for nogen gamle margløse sandheder, vi lever på.

(Tilslutning fra flere kanter.)

Doktor Stockmann.

Å, jeg kunde regne op en hel hob af sligt noget styggetøj; men for det første vil jeg holde mig til en godkendt sandhed, som igrunden er en fæl løgn, men som alligevel både herr Hovstad og «Folkebudet» og alle «Folkebudet»s tilhængere lever på.

Hovstad.

Og det er —?

Doktor Stockmann.

Det er den lære, som I har taget i arv fra forfædrene og som I tankeløst forkynder både vidt og bredt, — den lære, at almuen, hoben, massen, er folkets kærne, — at den er folket selv, — at menigmand, at disse ukyndige og ufærdige i samfundet, har den samme ret til at fordømme og godkende, til at styre og råde, som de enkelte åndeligt fornemme personligheder.

Billing.

Nu har jeg da, gud døde mig —

Hovstad

(samtidigt, råber).

Borgere, læg mærke til dette her!

Forbittrede stemmer.

Hoho, er ikke vi folket? Er det bare de fornemme, som skal styre!

En arbejder.

Ud med den manden, som står og snakker så!

Andre.

Hiv ham på porten!

En borger
(skriger).

Tud i luren, Evensen!

(Vældige lurtoner høres; piber og rasende larm i salen.)

Doktor Stockmann
(når støjen har lagt sig noget).

Men så vær da rimelige! Kan I da ikke tåle at høre sandhedens røst for en gangs skyld? Jeg forlanger jo sletikke, at I allesammen straks på timen skal være enige med mig. Men jeg havde jo rigtignok ventet, at herr Hovstad vilde gi' mig ret, når han bare fik summet sig lidt. Herr Hovstad gør jo fordring på at være fritænker —

Studsende spørsmål
(dæmpet).

Fritænker, sa' han? Hvad? Er redaktør Hovstad fritænker?

Hovstad
(råber).

Bevis det, doktor Stockmann! Når har jeg sagt det på tryk?

Doktor Stockmann
(tænker sig om).

Nej, det har De død og plage ret i; — den frimodighed har De aldrig havt. Nå, jeg vil såmænd ikke sætte Dem i kattepine, herr Hovstad. Lad det være mig selv, som er fritænkeren da. For nu vil jeg af naturvidenskaben gøre det indlysende for jer allesammen, at «Folkebudet» trækker jer skammelig efter næsen, når det fortæller jer, at I, at almuen, at massen og mængden er folkets rette kerne. Det er bare en avisløgn, ser I! Almuen er ikke andet end det råstof, som folket skal gøre folk af.

(Knurren, latter og uro i salen.)

Doktor Stockmann.

Ja, er det da ikke så det går til i hele den øvrige levende verden? Hvilken forskel er der ikke mellem en kultiveret og en ukultiveret dyrefamilje? Se bare på en gemen bondehøne. Hvad kødværdi har slig en forkrøblet hønseskrot? Det er ikke stort, det! Og hvad er det for slags æg den lægger? En nogenlunde ordentlig kråke eller korp kan værpe omtrent ligeså gode æg. Men tag så for jer en kultiveret spansk eller japanesisk

høne, eller tag en fornem fasan eller kalkun; — jo, da ser I nok forskellen! Og så vil jeg nævne hundene, som vi mennesker er så overmåde nær i slægt med. Tænk jer nu først en simpel almuehund, — jeg vil sige, slig en ækkel, ragget, pøbelagtig køter, som bare render gadelangs og sviner husvæggene til. Og stil så køteren sammen med en puddelhund, som gennem flere slægtsled stammer fra et fornemt hus, hvor den har fået fin føde og havt anledning til at høre harmoniske stemmer og musik. Tror I ikke, at kraniet hos puddelen er ganske anderledes udviklet end hos køteren? Jo, det kan I lide på! Det er slige kultiverte puddelhvalpe, som gøglerne afretter til at gøre de allerutroligste kunststykker. Sligt noget kan en gemen bondeköter aldrig lære, om den så stod på sit hode.

(Larm og løjer høres rundt omkring.)

En borger
(råber).

Vil De nu gøre os til hunde også?

En anden mand.

Vi er ikke dyr, herr doktor!

Doktor Stockmann.

Jo så min sæl og salighed er vi dyr, far! Vi er så gode dyr, allesammen, som nogen mand vil forlange. Men fornemme dyr findes der rigtignok ikke mange af iblandt os. Å, der er en

ganske forskrækkelig afstand mellem puddelmennesker og køtermennesker. Og det er det løjerlige ved tingen, at redaktør Hovstad er ganske enig med mig, sålænge talen er om de firbenede dyr —

Hovstad.

Ja lad dem gå for dem de er.

Doktor Stockmann.

Ja vel; men såsnart jeg udvider loven til de tobenede, så stopper herr Hovstad op; så tør han ikke mene sine egne meninger længer, ikke tænke sine egne tanker tilende; så stiller han hele læren på hodet og forkynder i «Folkebudet», at bondehanen og gadeköteren — det er just de rigtige pragtexemplarer i menageriet. Men slig går det altid, så længe det almueagtige sidder i kroppen på en, og så længe en ikke har arbejdet sig ud til åndelig fornemhed.

Hovstad.

Jeg gør ikke fordring på nogen slags fornemhed. Jeg stammer fra simple bønder; og jeg er stolt af, at jeg har min rod dybt nede i den almue, som her forhånes.

Mange arbejdere.

Hurra for Hovstad! Hurra, hurra!

Doktor Stockmann.

Den slags almue, som jeg taler om, den findes ikke dybt nede alene; den kryr og mylrer rundt omkring os, — lige op til samfundshøjderne. Se bare på jeres egen pene, pyntelige byfogd! Min bror Peter er såmænd så god en almuesmand, som nogen, der går i to sko —

(Latter og hyssen.)

Byfogden.

Jeg protesterer mod deslige personlige henvisninger.

Doktor Stockmann
(uforstyrret).

— og det er han ikke, fordi han, ligesom jeg, stammer ned fra en gammel, fæl sjørøver nede fra Pommern eller deromkring, — ja, for det gør vi —

Byfogden.

Absurde traditioner. Benægtes!

Doktor Stockmann.

— men han er det, fordi han tænker sine foresattes tanker og fordi han mener sine foresattes meninger. De folk, som det gør, de er åndelige almuesmænd; se, derfor er min stadselige bror Peter så forskrækkelig lidet fornem igrunden, — og følgelig også så lidet frisindet.

Byfogden.

Herr dirigent —!

Hovstad.

Så det er de fornemme, som er frisindede hertillands? Det var en ganske ny oplysning.

(Latter i forsamlingen.)

Doktor Stockmann.

Ja, det hører også med til min nye opdagelse. Og der hører også det med, at frisind er omtrent præcist det samme som moralitet. Og derfor så siger jeg, at det er rent uforsvarligt af «Folkebudet», når det dag ud og dag ind forkynder den vranglære, at det er massen og mængden, den kompakte majoritet, som sidder inde med frisindet og moralen, — og at laster og fordærvelse og alskens åndeligt svineri, det er noget, som siver ud af kulturen, ligesom alle uhumskhederne siver ned til badet fra garverierne oppe i Mølledalen!

(Larm og afbrydelser.)

Doktor Stockmann

(uforstyrret, ler i sin ivrighed).

Og endda så kan dette samme «Folkebudet» prædike om, at massen og mængden skal løftes op til højere livsvilkår! Men, i pokkers skind og ben, — dersom «Folkebudet»s lære holdt stik, så vilde jo det, at løfte massen, være akkurat det samme, som at vippe den lige lukt ind i for-

dærvelsen! Men heldigvis så er det bare en gammel arvtagen folkeløgn, dette, at kulturen demoraliserer. Nej, det er fordummelsen, fattigdommen, styghed over livsvilkårene, som forretter den fandens gerning! I et hus, hvor der ikke luftes og fejes gulv hver dag —; min hustru Katrine påstår, at gulvet bør skylles også; men det kan der nu disputeres om; — nå, — i et sligt hus, siger jeg, dèr mister folk inden en 2—3 år evnen til at tænke og handle moralsk. Mangel på surstof afkræfter samvittigheden. Og det er nok svare knapt med surstoffet i mange, mange huse her i byen, lader det til, siden hele den kompakte majoritet kan være samvittighedsløs nok til at ville bygge byens opkomst på et hængedynd af løgn og bedrag.

Aslaksen.

En så grov beskyldning må ikke udslynges mod et helt borgersamfund.

En herre.

Jeg henstiller til dirigenten at ta' ordet fra taleren.

Ivrige røster.

Ja, ja! Det er rigtigt! Ta' ordet fra ham!

Doktor Stockmann

(opbrusende).

Så skriger jeg sandheden ud på alle gade-

hjørner! Jeg skriver i udenbys aviser! Hele landet skal få vide, hvorledes det her er fat!

Hovstad.

Det lader næsten til, at doktoren har til hensigt at ødelægge byen.

Doktor Stockmann.

Ja, så meget holder jeg af min fødeby, at jeg heller vil ødelægge den end se den blomstre op på en løgn.

Aslaksen.

Det er stærkt sagt.

(Larm og piber. Fru Stockmann hoster forgæves; doktoren hører det ikke længer.)

Hovstad

(råber under larmen).

Den mand må være en borgerfiende, som kan ville ødelægge et helt samfund!

Doktor Stockmann

(i stigende ophidselse).

Der ligger ingen magt på, at et løgnagtigt samfund ødelægges! Det bør jævnes med jorden, siger jeg! Udryddes som skadedyr bør de, alle de, som lever i løgnen! I forpester hele landet tilslut; I bringer det derhen, at hele landet fortjener at lægges øde. Og kommer det så vidt, da siger jeg af mit fulde inderste hjerte: lad

hele landet lægges øde; lad hele dette folk udryddes!

En mand
(i mængden).

Det er at snakke som en ren folkefiende!

Billing.

Der lød, gud døde mig, folkets røst!

Hele mængden
(skriger).

Ja, ja, ja! Han er en folkefiende! Han hader sit land! Han hader hele folket!

Aslaksen.

Jeg er både som statsborger og som menneske dybt rystet ved hvad jeg her har måttet høre på. Doktor Stockmann har afsløret sig på en måde, som jeg aldrig havde drømt om. Jeg må desværre tiltræde den mening, som nys blev udtalt af agtværdige borgere; og jeg holder for, at vi bør gi' denne mening udtryk i en resolution. Jeg foreslår følgende: «Forsamlingen udtaler, at den anser badelægen, doktor Tomas Stockmann for en folkefiende».

(Stormende hurraråb og bifald. Mange slår kreds om doktoren og piber imod ham. Fru Stockmann og Petra har rejst sig. Morten og Ejlif slås med de andre skolegutter, som også har pebet. Nogle voksne skiller dem ad.)

Doktor Stockmann
(til piberne).

Å I dårer, som I er, — jeg siger jer, at —

Aslaksen
(ringer).

Doktoren har ikke ordet længer. En formelig afstemning bør finde sted; men for at skåne personlige følelser bør det ske skriftligt og uden navn. Har De noget rent papir, herr Billing?

Billing.

Her er både blåt og hvidt papir —

Aslaksen
(stiger ned).

Det er bra'; på den vis går det fortere. Klip istykker —; se så, ja. (til forsamlingen.) Blåt betyder nej; hvidt betyder ja. Jeg vil selv gå omkring og samle stemmerne.

(Byfogden forlader salen. Aslaksen og et par andre borgere går med papirstykkerne i hatte omkring i forsamlingen.)

En herre
(til Hovstad).

Hvorledes er det fat med doktoren, De? Hvad skal en tænke om sligt?

Hovstad.

De ved jo, hvor fremfusende han er.

En anden herre
(til Billing).

Hør; De vanker jo der i huset. Har De mærket om manden drikker?

Billing.

Jeg ved, gud døde mig, ikke hvad jeg skal sige. Toddyen er altid på bordet, når der kommer nogen.

En tredje herre.

Nej, jeg tror heller, han er forrykt iblandt.

Den første herre.

Ja, mon der ikke er nogen arvelig galskab i familjen?

Billing.

Det kan s'gu gerne være, det.

En fjerde herre.

Nej, det er bare pure ondskaben, er det; det er hævn over et eller andet.

Billing.

Han talte rigtignok en af dagene om gagetillæg; men det fik han da ikke.

Alle herrerne
(istemmer).

Aha; da er det jo let at forstå!

Den drukne mand
(inde i mængden).

Jeg vil ha' en blå en, jeg! Og så vil jeg ha' en hvid en også!

Råb.

Der er den drukne mand igen! Ud med ham!

Morten Kiil

(nærmer sig doktoren).

Nå, Stockmann, ser De nu, hvad der kommer ud af sligt noget abespil?

Doktor Stockmann.

Jeg har gjort min skyldighed.

Morten Kiil.

Hvad var det, De sa' om garverierne i Mølledalen?

Doktor Stockmann.

Det hørte De jo; jeg sa', at det var fra dem alt griseriet kom.

Morten Kiil.

Fra mit garveri også?

Doktor Stockmann.

Desværre, Deres garveri er nok det allerværste.

Morten Kiil.

Vil De sætte det på tryk i aviserne?

Doktor Stockmann.

Jeg stikker ingenting under stol.

Morten Kiil.

Det kan bli' Dem dyrt, det, Stockmann.

(han går.)

En fed herre

(går hen til Horster, hilser ikke på damerne).

Nå, kaptejn, De låner altså Deres hus ud til folkefiender?

Horster.

Jeg tænker, jeg kan gøre med min ejendom, hvad jeg vil, herr grosserer.

Grossereren.

Så har De vel ikke noget imod, at jeg gør det samme med min.

Horster.

Hvad mener grossereren?

Grossereren.

Imorgen skal De høre fra mig.

(han vender sig og går.)

Petra.

Var ikke det Deres reder, Horster?

Horster.

Jo, det var grosserer Vik.

Aslaksen

(med stemmesedlerne i hånden, stiger op på forhøjningen og ringer).

Mine herrer, må jeg gøre Dem bekendt med udfaldet. Med alle stemmer imod én —

En yngre herre.

Den ene er den drukne mands!

Aslaksen.

Med alle stemmer imod en beskænket mands har denne borgerforsamling erklæret badelægen, doktor Tomas Stockmann for en folkefiende. (råb og bifaldstegn.) Leve vort gamle hæderlige borgersamfund! (atter bifaldsråb.) Leve vor dygtige og virksomme byfogd, som så lojalt har undertrykt blodets røst! (hurra.) Mødet er hævet.

(han stiger ned.)

Billing.

Leve dirigenten!

Hele mængden.

Hurra for bogtrykker Aslaksen!

Doktor Stockmann.

Min hat og min frakke, Petra! Kaptejn, har De plads for passagerer til den nye verden?

Horster.

For Dem og Deres skal der skaffes plads, herr doktor.

Doktor Stockmann

(mens Petra hjælper ham frakken på).

Godt. Kom, Katrine! Kom, gutter!

(han tar sin hustru under armen.)

Fru Stockmann
(sagte).

Snille Tomas, lad os gå bagvejen.

Doktor Stockmann.

Ingen bagveje, Katrine. (med hævet røst.) I skal få høre fra folkefienden, før han ryster støvet af sine fødder! Jeg er ikke så godslig som en viss person; jeg siger ikke: jeg tilgiver eder; thi I ved ikke, hvad I gør.

Aslaksen
(råber).

Det er en bespottelig sammenligning, doktor Stockmann!

Billing.

Det er, gud dø — —. Sligt er drøjt at høre på for en alvorlig mand.

En grov stemme.

Og så truer han også!

Ophidsende råb.

Lad os slå ruderne ind hos ham! Dyp ham i fjorden!

En mand
(i mængden).

Blæs i luren, Evensen! Tud, tud!

(Lurtoner, piber og vilde skrig. Doktoren går med sine mod udgangen. Horster baner vej for dem.)

Hele mængden

(hyler efter de bortgående).

Folkefiende! Folkefiende! Folkefiende!

Billing,

(idet han ordner sine notitser).

Nej gud døde mig, om jeg vilde drikke toddy hos Stockmanns ikveld!

(De forsamlede stimler mod udgangen; larmen forplanter sig udenfor; fra gaden høres råbet: «Folkefiende! Folkefiende!»)

FEMTE AKT.

(Doktor Stockmanns arbejdsværelse. Boghylder og skabe med forskellige præparater langs væggene. I baggrunden er udgang til forstuen; i forgrunden tilvenstre dør til dagligstuen. På væggen tilhøjre er to vinduer, hvori alle ruderne er knuste. Midt i værelset står doktorens skrivebord, bedækket med bøger og papirer. Værelset er i uorden. Det er formiddag.)

(Doktor Stockmann, i slåbrok og tøfler og med kalot, står krumbøjet og rager med en paraply under et af skabene; tilsidst haler han en sten frem.)

Doktor Stockmann

(taler gennem den åbne dagligstuedør).

Katrine, her fandt jeg en til.

Fru Stockmann

(inde i dagligstuen).

Å, du finder visst en hel del endnu.

Doktor Stockmann

(lægger stenen hen til en hob andre på bordet).

De stenene skal jeg gemme som en helligdom. Ejlif og Morten skal få se på dem hver dag, og når de er ble't voksne, skal de få dem i arv efter mig. (rager under en boghylde.) Har ikke — hvad

fanden heder hun nu, — hun, tøsen, — har hun ikke været efter glasmesteren endnu?

Fru Stockmann
(kommer ind).

Jo, men han svarte, han vidste ikke, om han kunde komme idag.

Doktor Stockmann.

Du skal gerne se, han tør ikke.

Fru Stockmann.

Nej, Randine trode også, han tør ikke for naboerne. (taler ind i dagligstuen.) Hvad er det du vil, Randine? Nå så. (går ind og kommer straks tilbage.) Her er et brev til dig, Tomas.

Doktor Stockmann.

Lad mig se. (åbner det og læser.) Ja så.

Fru Stockmann.

Hvem er det fra?

Doktor Stockmann.

Fra husværten. Han siger os op.

Fru Stockmann.

Er det virkelig sandt? Han, som er så skikkelig en mand —

Doktor Stockmann
(ser i brevet).

Han tør ikke andet, siger han. Han gør det så nødig; men han tør ikke andet — for sine medborgeres skyld — af hensyn til den offentlige mening — er afhængig — tør ikke støde visse formående mænd for hodet —

Fru Stockmann.

Der kan du bare se, Tomas.

Doktor Stockmann.

Ja, ja, jeg ser det nok; de er fejge, allesammen, her i byen; intet menneske tør noget af hensyn til alle de andre mennesker. (slænger brevet på bordet.) Men det kan jo være os det samme, Katrine. Nu rejser vi til den nye verden, og så —

Fru Stockmann.

Ja men, Tomas, er det rigtig vel betænkt, dette med at rejse?

Doktor Stockmann.

Skulde jeg kanske bli' her, hvor de har sat mig i gabestokken som en folkefiende, brændemærket mig, slået mine vinduer istykker! Og vil du se her, Katrine; de har revet en flænge i mine sorte buxer også.

Fru Stockmann.

Å nej da; og det er de bedste du har!

Doktor Stockmann.

En skulde aldrig ha' sine bedste buxer på, når en er ude og strider for frihed og sandhed. Ja, jeg bryr mig ikke så stort om buxerne, skønner du; for de kan du altid snurpe sammen for mig. Men det er det, at mobben og massen vover at gå mig ind på livet, som om de var mine ligemænd, — det er det, som jeg ikke kan fordøje for min død!

Fru Stockmann.

Ja, de har været svært grove imod dig her i byen, Tomas; men behøver vi da at rejse helt ud af landet for det?

Doktor Stockmann.

Tror du kanske ikke plebejerne er ligeså næsevise i de andre byer som her? Å jo, du, det blir nok omtrent hip som hap. Nå, skidt; lad køterne glæfse; det er ikke det værste; det værste er, at alle mennesker er parti-trælle hele landet udover. Ikke for det, — det er kanske ikke ligere i det fri vesten heller; der grasserer jo også den kompakte majoritet og den liberale offentlige mening og alt det andet djævelskab. Men forholdene er storslagne der, ser du; de kan dræbe, men de sejgpiner ikke; de klyper ikke en fri sjæl med skruestikker ligesom herhjemme. Og i nødsfald så kan en jo holde sig undaf. (går henad gulvet.) Dersom jeg bare vidste, hvor der

var en urskog eller en liden sydhavsø at få købt for en billig pris —

Fru Stockmann.

Ja men gutterne da, Tomas?

Doktor Stockmann

(standser).

Hvor du er underlig, Katrine! Vilde du heller, at gutterne skulde vokse op i et sligt samfund som vort? Du så jo selv igåraftes, at halvparten af befolkningen er bindegal; og når den anden halvpart ikke har mistet forstanden, så er det, fordi de er fæhunde, som ikke har nogen forstand at miste.

Fru Stockmann.

Nej men, snille Tomas, du er da også så uforsigtig i din mund.

Doktor Stockmann.

Nå! Er det kanske ikke sandt, hvad jeg siger? Vender de ikke op og ned på alle begreber? Rører de ikke ret og uret sammen i én vælling? Kalder de ikke alt det for løgn, som jeg véd er sandhed? Men det aller ravgaleste er, at her går voksne liberale mennesker omkring i hobetal og indbilder både sig selv og andre, at de er frisindede! Skulde du ha' hørt sligt, Katrine!

Fru Stockmann.

Ja, ja, det er visst rent galt, men —

(Petra kommer ind fra dagligstuen.)

Fru Stockmann.

Er du alt kommen fra skolen nu?

Petra.

Ja; jeg er ble't opsagt.

Fru Stockmann.

Opsagt!

Doktor Stockmann.

Du også!

Petra.

Fru Busk sa' mig op; og så syntes jeg, det var bedst, jeg gik straks.

Doktor Stockmann.

Det gjorde du, min sæl, ret i!

Fru Stockmann.

Hvem skulde da tænkt, at fru Busk var et så slet menneske!

Petra.

Å, mor, fru Busk er såmænd ikke slet; jeg så tydeligt, hvor ondt det gjorde hende. Men hun turde ikke andet, sa' hun; og så blev jeg opsagt.

Doktor Stockmann
(ler og gnider hænderne).

Hun turde ikke andet, hun, heller! Å, det er dejligt.

Fru Stockmann.

Å nej, efter de fæle spektakler igåraftes, så —

Petra.

Det var ikke det alene. Nu skal du bare høre, far!

Doktor Stockmann.

Nå da?

Petra.

Fru Busk viste mig ikke mindre end tre breve, som hun havde fåt imorges —

Doktor Stockmann.

Uden navn vel?

Petra.

Ja.

Doktor Stockmann.

Ja, for de tør ikke vove navnet, Katrine!

Petra.

Og i to af dem stod der, at en herre, som vanker her i huset, havde fortalt i klubben inat, at jeg havde sådanne overmåde frie meninger om forskellige ting —

Doktor Stockmann.

Og det nægted du da vel ikke for?

Petra.

Nej, det kan du jo vide. Fru Busk har selv så temmelig fri meninger, når vi er på tomandshånd; men da nu dette var kommet ud om mig, så turde hun ikke beholde mig.

Fru Stockmann.

Og tænk, — det er en, som vanker her i huset! Der ser du, hvad du har for din gæstfrihed, Tomas.

Doktor Stockmann.

Sligt griseri vil vi ikke leve i længer. Pak ind så fort du kan, Katrine; lad os komme væk jo før jo heller.

Fru Stockmann.

Vær stille; jeg synes, der er nogen ude i gangen. Se efter, Petra.

Petra

(åbner døren).

Å, er det Dem, kaptejn Horster? Vær så god og kom ind.

Kaptejn Horster

(fra forstuen).

Goddag. Jeg syntes, jeg måtte indom og høre hvorledes det står til.

Doktor Stockmann

(ryster hans hånd).

Tak; det var rigtig snildt af Dem.

Fru Stockmann.

Og tak, fordi De hjalp os igennem, kaptejn Horster.

Petra.

Men hvorledes slap De så hjem igen?

Horster.

Å jo, det gik; jeg har jo så temmelige kræfter; og de folk er nu mest for at bruge munden.

Doktor Stockmann.

Ja, er det ikke mærkeligt, De, med denne svinagtige fejgheden? Kom, her skal jeg vise Dem noget! Se, her ligger alle stenene, som de hev ind til os. Se bare på dem! Der er, min sæl, ikke mere end to ordentlige, digre kampestene i hele haugen; resten er ikke andet end puksten, — rent småpluk. Og endda så stod de derude og skråled og svor på, at de vilde slå mig fordærvet; men handling — handling — nej, det ser en ikke stort til her i byen!

Horster.

Det var nu også det bedste for Dem dennegang, herr doktor.

Doktor Stockmann.

Visst var det så. Men det er ærgerligt alligevel; for kommer det engang til et alvorligt, landsvigtigt håndgemæng, så skal De se, den

offentlige mening vil være for at ta' benene på nakken, og så sætter den kompakte majoritet tilskogs som en saueflok, kaptejn Horster. Det er det, som er så sørgeligt at tænke på; det gør mig så inderlig ondt —. Nej, men for fanden, — igrunden så er det jo bare dumheder, dette her. Har de sagt, at jeg er en folkefiende, så lad mig være en folkefiende da.

Fru Stockmann.

Det blir du såmænd aldrig, Tomás.

Doktor Stockmann.

Det skal du sletikke bande på, Katrine. Et stygt ord kan virke som et knappenålsrisp i lungen. Og dette fordømte ord —; jeg kan ikke bli' det kvit; det har sat sig fast her under hjertekulen; det ligger og graver og suger ligesom sure safter. Og det hjælper der ingen magnesia imod.

Petra.

Pyt; du skal bare le af dem, far.

Horster.

Folk kommer nok engang på andre tanker, herr doktor.

Fru Stockmann.

Ja, Tomas, det kan du være så sikker på, som du står her.

Doktor Stockmann.

Ja, kanske når det er forsent. Men så kan de ha' det så godt! Så kan de gå her i sit griseri og angre på, at de har drevet en patriot i landflygtighed. Når sejler De, kaptejn Horster.

Horster.

Hm, — det var egentlig det, jeg kom for at tale med Dem om —

Doktor Stockmann.

Nå, er der kommet noget ivejen med skibet?

Horster.

Nej; men det blir nok så, at jeg ikke går med.

Petra.

De er da vel ikke ble't opsagt?

Horster

(smiler).

Jo, jeg er rigtignok det.

Petra.

De også.

Fru Stockmann.

Der ser du bare, Tomas.

Doktor Stockmann.

Og det for sandhedens skyld! Å, dersom jeg havde kunnet tænkt mig noget sligt —

Horster.

Det skal De ikke ta' Dem videre nær af; jeg finder nok en post hos et eller andet udenbys rederi.

Doktor Stockmann.

Og det er denne grosserer Vik, — en formuende mand, uberoende af alle og enhver —! Tvi, for fanden!

Horster.

Han er ellers ganske retsindig; og han sa' selv, han vilde gerne ha' beholdt mig, hvis han bare turde —

Doktor Stockmann.

Men han turde ikke? Nej, det forstår sig!

Horster.

Det er ikke så grejt, sa' han, når en hører til et parti —

Doktor Stockmann.

Det var et sandt ord af den hædersmand! Et parti, det er ligesom en kødkværn, det; det maler alle hoderne sammen til en grød; og derfor så blir de også grødhoder og kødhoder, alle ihob!

Fru Stockmann.

Nej, men Tomas da!

Petra
(til Horster).

Havde De bare ikke fulgt os hjem, så kanske ikke det var kommet så vidt.

Horster.

Jeg angrer ikke på det.

Petra
(rækker ham hånden).

Tak for det!

Horster
(til doktoren).

Og så var det det, jeg vilde sige, at når De endelig vil rejse, så har jeg tænkt på et andet råd —

Doktor Stockmann.

Det var bra'; bare vi kan komme fort afsted —

Fru Stockmann.

Hys; banked det ikke?

Petra.

Det er visst onkel.

Doktor Stockmann.

Aha! (råber.) Kom ind!

Fru Stockmann.

Snille Tomas, lov mig nu endelig —

(Byfogd Stockmann kommer fra forstuen.)

Byfogden
(i døren).

Å, du er optaget. Ja, så vil jeg heller —

Doktor Stockmann.

Nej, nej; kom du bare.

Byfogden.

Men jeg ønsked at tale med dig under fire øjne.

Fru Stockmann.

Vi skal gå ind i dagligstuen sålænge.

Horster.

Og jeg vil komme igen siden.

Doktor Stockmann.

Nej, gå De ind med, kaptejn Horster; jeg må få vide nærmere besked —

Horster.

Ja, ja, så venter jeg da.

(Han følger fru Stockmann og Petra ind i dagligstuen.)

Byfogden
(siger intet men skotter mod vinduerne).

Doktor Stockmann.

Du finder kanske, her er vel luftigt idag? Sæt huen på.

Byfogden.

Tak, hvis jeg måtte det. (gør så.) Jeg tror, jeg har forkølet mig igår; jeg stod og frøs —

Doktor Stockmann.

Så? Da syntes jeg s'gu det var varmt nok.

Byfogden.

Jeg beklager, at det ikke stod i min magt at forhindre disse natlige excesser.

Doktor Stockmann.

Har du ellers noget særdeles at sige mig?

Byfogden

(tager et stort brev frem).

Jeg har dette aktstykke til dig fra badedirektionen.

Doktor Stockmann.

Er jeg opsagt?

Byfogden.

Ja, fra dags dato. (lægger brevet på bordet.) Det gør os ondt; men — rent ud sagt — vi turde ikke andet for den almene opinions skyld.

Doktor Stockmann

(smiler).

Turde ikke? Det ord har jeg hørt før idag.

Byfogden.

Jeg be'r, du vil gøre dig din stilling klar.

Du må ikke for fremtiden regne på nogensomhelst praxis her i byen.

Doktor Stockmann.

Fanden ivold med praxisen! Men hvoraf ved du det så visst?

Byfogden.

Husejerforeningen har sat igang en liste, som bæres fra hus til hus. Alle velsindede borgere opfordres til ikke at benytte dig; og jeg tør indestå for, at ikke en eneste husfader vover at nægte sin underskrift; man tør det ikke, simpelt hen.

Doktor Stockmann.

Nej, nej; det tviler jeg ikke på. Men hvad så?

Byfogden.

Hvis jeg måtte gi' dig et råd, så skulde det være det, at du fraflytted stedet for nogen tid —

Doktor Stockmann.

Ja, jeg tænker netop så småt på at fraflytte stedet.

Byfogden.

Vel. Og når du så havde fåt sådan et halvt års tid til at betænke dig i, og du da efter moden overvejelse kunde bekvemme dig til i et par beklagende ord at erkende din vildfarelse —

Doktor Stockmann.

Så kunde jeg kanske få min post igen, mener du?

Byfogden.

Kanske; sletikke ganske umuligt.

Doktor Stockmann.

Ja, men den offentlige mening da? I tør jo ikke for den offentlige menings skyld.

Byfogden.

Opinionen er en overmåde variabel ting. Og, oprigtig talt, det er os af særdeles vigtighed at få en sådan indrømmelse fra din hånd.

Doktor Stockmann.

Ja, den slikker I jer nok om næsen efter! Men du husker da vel, for fanden, hvad jeg før har sagt dig om den slags rævekunster!

Byfogden.

Dengang var din position ganske anderledes favorabel; dengang turde du supponere, at du havde hele byen i ryggen —

Doktor Stockmann.

Ja, og nu får jeg føle, at jeg har hele byen på nakken —. (bruser op.) Men ikke, om jeg så havde selve fanden og hans oldemor på nakken —! Aldrig, — aldrig, siger jeg!

Byfogden.

En familjeforsørger tør ikke handle således, som du gør. Du tør det ikke, Tomas.

Doktor Stockmann.

Tør jeg ikke! Der er bare en eneste ting i verden, som en fri mand ikke tør; og ved du, hvad det er?

Byfogden.

Nej.

Doktor Stockmann.

Naturligvis; men jeg skal fortælle dig det. En fri mand tør ikke svine sig til som en lurv; han tør ikke bære sig ad slig, at han måtte spytte sig selv i øjnene!

Byfogden.

Dette her klinger jo overmåde plausibelt; og dersom der ikke forelå en anden forklaringsgrund for din halstarrighed —; men det gør der jo rigtignok —

Doktor Stockmann.

Hvad mener du med det?

Byfogden.

Det forstår du visst meget godt. Men som din bror og som en besindig mand råder jeg dig til, ikke at bygge altfor trygt på forhåbninger og udsigter, som kanske så såre let kunde slå fejl.

Doktor Stockmann.

Men hvad i alverden skal det sigte til?

Byfogden.

Vil du virkelig bilde mig ind, at du skulde være uvidende om de testamentariske dispositioner, som garvermester Kiil har truffet?

Doktor Stockmann.

Jeg ved, at den smule, han ejer, skal gå til en stiftelse for gamle trængende håndværksfolk. Men hvad kommer det mig ved?

Byfogden.

For det første er det nu ikke smuler, her er tale om. Garvermester Kiil er en temmelig formuende mand.

Doktor Stockmann.

Det har jeg aldrig havt en anelse om —!

Byfogden.

Hm, — virkelig ikke? Du har altså heller ikke en anelse om, at en ikke ubetydelig del af hans formue skal tilfalde dine børn, således at du og din hustru skal nyde renterne for livstid. Har han ikke sagt dig det?

Doktor Stockmann.

Nej så min sæl om han har! Tvert imod; han har støt og stadig gået og raset over, at han

var så urimelig højt skatlagt. Men ved du da også dette her så ganske visst, Peter?

Byfogden.

Jeg har det fra en aldeles pålidelig kilde.

Doktor Stockmann.

Nej, herregud, så blir jo Katrine sikret, — og børnene også! Det må jeg da rigtignok fortælle — (råber.) Katrine, Katrine!

Byfogden

(holder ham tilbage).

Hys, sig ikke et ord endnu!

Fru Stockmann

(åbner døren).

Hvad er der påfærde?

Doktor Stockmann.

Ingen ting, du; gå bare ind igen.

(Fru Stockmann lukker.)

Doktor Stockmann

(driver om på gulvet).

Sikret! Nej, tænk, — de er sikret allesammen! Og det for livstid! Det er dog en velsignet følelse at vide sig sikret!

Byfogden.

Ja, men det er netop det, du ikke er.

Garvermester Kiil kan annullere testamentet hvad dag og time han vil.

Doktor Stockmann.

Men det gør han ikke, min gode Peter. Grævlingen er altfor kisteglad over, at jeg tar fat på dig og dine velvise venner.

Byfogden

(studser og ser forskende på ham).

Aha, dette kaster lys over adskilligt.

Doktor Stockmann.

Hvilket adskilligt?

Byfogden.

Det hele har altså været en kombineret manøvre. Disse voldsomme, hensynsløse attentater, som du — i sandhedens navn — har rettet mod stedets ledende mænd —

Doktor Stockmann.

Hvad de; hvad de?

Byfogden.

De var altså ikke andet, end et aftalt vederlag for denne gamle hævnsyge Morten Kiils testamente.

Doktor Stockmann

(næsten målløs).

Peter, — du er da den fæleste plebejer, jeg har kendt alle mine levedage.

Byfogden.

Mellem os er det forbi. Din afsked er uigenkaldelig; — for nu har vi våben imod dig.

(han går.)

Doktor Stockmann.

Tvi, tvi, tvi! (råber.) Katrine! Gulvet skal skylles efter ham! Lad hende komme ind med en balje, hun — hun — hvad fanden —, hun, som altid er sodet om næsen —

Fru Stockmann

(i dagligstuedøren).

Hys, hys da, Tomas!

Petra

(også i døren).

Far, bedstefar er her og spør, om han kan få tale med dig alene.

Doktor Stockmann.

Ja, visst kan han så. (ved døren.) Kom De, svigerfar.

(Morten Kiil kommer ind. Doktoren lukker døren efter ham.)

Doktor Stockmann.

Nå, hvad er det så? Sæt Dem ned.

Morten Kiil.

Ikke sidde. (ser sig om.) Her ser pent ud hos Dem idag, Stockmann.

Doktor Stockmann.

Ja, synes De ikke det?

Morten Kiil.

Rigtig pent ser her ud; og frisk luft er her også; idag har De da nok af det sure stoffet, som De snakked om igår. De må ha' en svært fin samvittighed idag, kan jeg tænke.

Doktor Stockmann.

Ja, det har jeg.

Morten Kiil.

Kan tænke mig det. (banker sig på brystet.) Men ved De, hvad det er for noget, jeg har her?

Doktor Stockmann.

Det er vel også en fin samvittighed, håber jeg.

Morten Kiil.

Pyt! Nej, det er noget, som er bedre end som så.

(han tar en tyk tegnebog frem, åbner den og viser en del papirer.)

Doktor Stockmann

(ser forundret på ham).

Aktier i badeanstalten?

Morten Kiil.

De var ikke vanskelige at få idag.

Doktor Stockmann.

Og De har været ude og købt —?

Morten Kiil.

Så mange, jeg havde penge til.

Doktor Stockmann.

Men, kære svigerfar, — så fortvilet, som det står til med badet nu —!

Morten Kiil.

Hvis De bær' Dem ad som et fornuftigt menneske, så får De nok badet på fode igen.

Doktor Stockmann.

Ja, De ser jo selv, jeg gør alt, hvad jeg kan; men —. Folk er jo gale her i byen!

Morten Kiil.

De sa' igår, at det værste griseriet kom fra mit garveri. Men hvis om det var sandt, så måtte jo min bedstefar, og min far før mig, og jeg selv i mangfoldige år ha' gåt og griset byen til, ligesom tre morderengler. Tror De, jeg lar den skam sidde på mig?

Doktor Stockmann.

Desværre, det blir De s'gu' nok nødt til.

Morten Kiil.

Nej tak. Jeg holder på mit gode navn og rygte. Folk kalder mig for «grævlingen», har jeg hørt sige. En grævling, det er jo en slags gris, det; men det skal de aldrig i verden få ret i. Jeg vil leve og dø som et rensligt menneske.

Doktor Stockmann.

Og hvorledes vil De bære Dem ad med det?

Morten Kiil.

De skal gøre mig ren, Stockmann.

Doktor Stockmann.

Jeg!

Morten Kiil.

Ved De, hvad det er for penge, jeg har købt disse her aktierne for? Nej, det kan De ikke vide; men nu skal jeg sige Dem det. Det er de penge, som Katrine og Petra og smågutterne skal ha' efter mig. Ja, for jeg har nu lagt mig lidt tilbedste alligevel, ser De.

Doktor Stockmann

(bruser op).

Og så går De hen og tar Katrines penge til sligt!

Morten Kiil.

Ja, de pengene står nu i badet allesammen. Og nu vil jeg rigtig se, om De er så binde — pine — gal alligevel, Stockmann. Lar De endnu komme dyr og sligt stygt noget fra mit garveri, så er det akkurat det samme, som at skære brede remmer af Katrines hud, og af Petras også, og af smågutternes; men det gør ingen skikkelig husfar, — hvis han ikke er en gal mand da.

Doktor Stockmann
(som går op og ned).

Ja, men jeg er en gal mand; jeg er en gal mand!

Morten Kiil.

Så rent ravruskende gal er De vel ikke, når det gælder kone og børn.

Doktor Stockmann
(standser foran ham).

Hvorfor kunde De ikke talt med mig, før De gik hen og købte alt det kram!

Morten Kiil.

Det, som er gjort, det har bedst klem, det.

Doktor Stockmann
(driver urolig omkring).

Dersom jeg endda ikke var så viss i min sag —! Men jeg er så inderlig overtydet om, at jeg har ret.

Morten Kiil
(vejer tegnebogen i hånden).

Holder De på med den galskaben, så er de ikke stort værd, disse her.

(han stikker tegnebogen i lommen.)

Doktor Stockmann.

Men, for fanden, videnskaben måtte da vel også kunne finde på forebyggelsesmidler, synes jeg; et eller andet præservativ —

Morten Kiil.

Mener De noget til at dræbe dyrene med?

Doktor Stockmann.

Ja, eller til at gøre dem uskadelige.

Morten Kiil.

Kunde De ikke probere med noget rottekrudt?

Doktor Stockmann.

Å, snak, snak! — Men alle folk siger jo, at det bare er en indbildning. Kan det så ikke være en indbildning da! Lad dem ha' det så godt! Har ikke de uvidende tranghjertede køtere skældt mig ud for en folkefiende; — og så var de færdig at rive klæ'rne af kroppen på mig også!

Morten Kiil.

Og så alle ruderne, som de har slået istykker for Dem da!

Doktor Stockmann.

Ja, og så dette her med pligter imod familjen! Det må jeg snakke med Katrine om; hun er så nøje inde i de sager.

Morten Kiil.

Det er bra'; lyd De bare en fornuftig kones råd.

Doktor Stockmann
(farer imod ham).

At De også kunde bære Dem så bagvendt ad! Sætte Katrines penge på spil; sætte mig i denne græsselige pinefulde vånde! Når jeg ser på Dem, så er det, som jeg så fanden selv —!

Morten Kiil.

Så er det bedst jeg går da. Men inden klokken to vil jeg ha' besked fra Dem. Ja eller nej. Blir det nej, så går aktierne til stiftelsen, — og det den dag idag.

Doktor Stockmann.

Og hvad får så Katrine?

Morten Kiil.

Ikke en snus.

(Døren til forstuen blir åbnet. Redaktør Hovstad og bogtrykker Aslaksen kommer tilsyne derude.)

Morten Kiil.

Nej se de to dér?

Doktor Stockmann
(stirrer på dem).

Hvad for noget! Vover De endnu at komme her ind til mig!

Hovstad.

Ja såmænd gør vi så.

Aslaksen.

Vi har noget at snakke med Dem om, ser De.

Morten Kiil
(hvisker).

Ja eller nej — inden klokken to.

Aslaksen
(med et øjekast til Hovstad).

Aha!

(Morten Kiil går.)

Doktor Stockmann.

Nå, hvad er det så De vil mig? Gør det kort.

Hovstad.

Jeg kan godt begribe, at De har imod os for vor holdning under mødet igår —

Doktor Stockmann.

Og det kalder De holdning? Jo, det var en dejlig holdning! Jeg kalder det holdningsløst, kærringagtigt —. Fy for fanden!

Hovstad.

Kald det for hvad det så skal være; men vi kunde ikke andet.

Doktor Stockmann.

De turde vel ikke andet? Er det ikke så?

Hovstad.

Jo, om De så vil.

Aslaksen.

Men hvorfor lod De ikke et lidet ord falde i forvejen? Bare sligt et lidet vink til herr Hovstad eller mig.

Doktor Stockmann.

Et vink? Om hvad?

Aslaksen.

Om det, som stak bagved.

Doktor Stockmann.

Jeg forstår Dem aldeles ikke.

Aslaksen

(nikker fortrolig).

Å jo så gu' gør De så, doktor Stockmann.

Hovstad.

Det er da ikke noget at lægge dølgsmål på længer nu.

Doktor Stockmann

(ser afvekslende på dem).

Ja, men i pokkers skind og ben —!

Aslaksen.

Må jeg spørge, — går ikke Deres svigerfar omkring i byen og køber op alle badeaktierne?

Doktor Stockmann.

Jo, han har været ude og købt badeaktier idag; men —?

Aslaksen.

Det havde været klogere, om De havde fåt en anden til at gøre det, — en, som ikke stod Dem fuldt så nær.

Hovstad.

Og så skulde De ikke ha' trådt op under navn. Der behøvte jo ingen at vide, at angrebet på badeanstalten kom fra Dem. De skulde ha' ta't mig med på råd, doktor Stockmann.

Doktor Stockmann

(ser frem for sig; et lys synes at gå op for ham og han siger som himmelfalden):

Kan sligt være tænkeligt? Kan sligt noget gøres?

Aslaksen

(smiler).

Det viser sig jo, at det kan gøres. Men det bør helst gøres fint, skønner De.

Hovstad.

Og så bør der helst være flere med om det; for det er jo altid så, at ansvaret mindsker for den enkelte, når han har andre med sig.

Doktor Stockmann
(fattet).

Kort og godt, mine herrer, — hvad er det, De vil?

Aslaksen.

Det kan herr Hovstad bedst —

Hovstad.

Nej, sig De det, Aslaksen.

Aslaksen.

Nå ja, det er det, at nu, da vi ved, hvorledes det hele hænger sammen, så tror vi nok, at vi tør stille «Folkebudet» til Deres rådighed.

Doktor Stockmann.

Nu tør De det? Men den offentlige mening da? Frygter De ikke for, at der vil rejse sig en storm imod os?

Hovstad.

Vi får se at ride stormen af.

Aslaksen.

Og så får doktoren se at være kvik i vendingen. Så fort Deres angreb har gjort sin nytte —

Doktor Stockmann.

Så fort min svigerfar og jeg har fåt aktierne ihænde for en billig pris, mener De —?

Hovstad.

Det er vel nærmest videnskabelige hensyn, som driver Dem til at bli' den styrende ved badet.

Doktor Stockmann.

Forstår sig; det var af videnskabelige hensyn, at jeg fik han gamle grævlingen til at gå med på dette her. Og så flikker vi lidt på vandledningen og roder lidt op i stranden uden at det koster bykassen en halv krone. Tror De ikke, det går? Hvad?

Hovstad.

Jeg tænker det, — når De har «Folkebudet» med Dem.

Aslaksen.

I et frit samfund er pressen en magt, herr doktor.

Doktor Stockmann.

Ja vel; og det er jo den offentlige mening også; og De, herr Aslaksen, De tar da vel husejerforeningen på Deres samvittighed?

Aslaksen.

Både husejerforeningen og mådeholdsvennerne. Vær tryg for det.

Doktor Stockmann.

Men, mine herrer —; ja, jeg skammer mig ved at spørge om det; men, — hvad vederlag —?

Hovstad.

Helst vilde vi jo hjælpe Dem for rent ingenting, kan De skønne. Men «Folkebudet» står på svage fødder; det vil ikke rigtig gå; og at standse bladet nu, da her er så mangt at virke for i den store politik, det vilde jeg så inderlig nødig.

Doktor Stockmann.

Forstår sig; det måtte jo falde svært hårdt for en folkeven som De. (bruser ud.) Men jeg er en folkefiende, jeg! (farer om i værelset.) Hvor har jeg kæppen henne? Hvor fanden har jeg kæppen?

Hovstad.

Hvad skal det sige?

Aslaksen.

De vil da vel aldrig —?

Doktor Stockmann
(standser).

Og hvis jeg nu ikke gav Dem en eneste øre af alle mine aktier? Mynten sidder ikke løs hos os rige folk, må De huske på.

Hovstad.

Og De må huske på, at den sag med aktierne kan fremstilles på to måder.

Doktor Stockmann.

Ja, det er De nok mand for; hvis jeg ikke

kommer «Folkebudet» til hjælp, så får De visst et fælt syn på den sagen; De gør vel jagt på mig, kan jeg tænke, — sætter efter mig, — prøver på at kværke mig, som hunden kværker haren!

Hovstad.

Det er efter naturens lov; ethvert dyr vil livnære sig.

Aslaksen.

En får ta' føden, hvor en kan finde den, skønner De.

Doktor Stockmann.

Så se I kan finde jer noget ude i rendestenen; (farer om i værelset.) for nu skal det, pine død, vise sig, hvem der er det stærkeste dyr af os tre. (finder paraplyen og svinger den.) Hej, se her —!

Hovstad.

De vil da ikke forgribe Dem på os!

Aslaksen.

Tag Dem ivare med den paraplyen!

Doktor Stockmann.

Ud af vinduet med Dem, herr Hovstad!

Hovstad

(ved forstuedøren).

Er De rent forrykt!

Doktor Stockmann.

Ud af vinduet, herr Aslaksen! Spring, siger jeg! Ligeså godt først som sidst.

Aslaksen

(løber rundt om skrivebordet).

Mådehold, herr doktor; jeg er en svagelig mand; jeg tåler så lidet — (skriger). Hjælp, hjælp!

(Fru Stockmann, Petra og Horster kommer fra dagligstuen.)

Fru Stockmann.

Men gud bevare mig, Tomas, hvad er her på færde!

Doktor Stockmann

(svinger paraplyen).

Hop ud, siger jeg! Ned i rendestenen!

Hovstad.

Overfald på sagesløs mand! Jeg skyder Dem til vidne, kaptejn Horster.

(han skynder sig ud gennem forstuen.)

Aslaksen

(rådvild).

Den, som bare kendte de lokale forholde —

(smutter ud gennem dagligstuen.)

Fru Stockmann

(holder på doktoren).

Men så styr dig da, Tomas!

Doktor Stockmann
(kaster paraplyen).
Ja så min sæl slap de fra det alligevel.

Fru Stockmann.
Men hvad var det da, de vilde dig?

Doktor Stockmann.
Det skal du få vide siden; nu har jeg andre ting at tænke på. (går til bordet og skriver på et visitkort.) Se her, Katrine; hvad står her?

Fru Stockmann.
Tre store Nej; hvad er det?

Doktor Stockmann.
Det skal du også få vide siden. (rækker kortet.) Der, Petra; lad den sodede løbe op til grævlingen med det, så fort hun kan. Skynd dig!
(Petra går med kortet ud gennem forstuen.)

Doktor Stockmann.
Ja, har ikke jeg idag havt besøg af alle fandens sendebud, så ved jeg ikke. Men nu skal jeg også spidse min pen imod dem, så den blir som en syl; jeg skal dyppe den i ædder og galde; jeg skal kyle mit blækhorn lige i skallen på dem!

Fru Stockmann.
Ja men vi rejser jo, Tomas.
(Petra kommer tilbage.)

Doktor Stockmann.

Nå?

Petra.

Besørget.

Doktor Stockmann.

Godt. — Rejser, siger du? Nej så pine død om vi gør; vi blir, hvor vi er, Katrine!

Petra.

Blir vi!

Fru Stockmann.

Her i byen?

Doktor Stockmann.

Ja netop her; her er valpladsen; her skal slaget stå; her vil jeg sejre! Når jeg nu bare har fåt mine buxer sy'd sammen, så går jeg ud i byen og søger efter hus; vi må jo ha' tag over hodet til vinteren.

Horster.

Det skal De få hos mig.

Doktor Stockmann.

Kan jeg det?

Horster.

Ja, det kan De så godt; jeg har rum nok, og jeg er jo næsten aldrig hjemme.

Fru Stockmann.

Å hvor det er snildt af Dem, Horster.

Petra.

Tak!

Doktor Stockmann

(ryster hans hånd).

Tak, tak! Så er altså den sorg slukt. Og så tar jeg fat for alvor endnu i denne dag. Å, her blir en uendelighed at rode op i, Katrine! Men det er bra', at jeg nu får tiden så ganske til min rådighed; ja, for se her; jeg er opsagt fra badet, skal du vide —

Fru Stockmann

(sukker).

Ak ja, det vented jeg jo.

Doktor Stockmann.

— og så vil de ta' min praxis fra mig også. Men lad dem det! Fattigfolk beholder jeg ialfald, — de, som ingenting betaler; og herregud, det er jo dem, som mest trænger til mig også. Men høre på mig skal de, pine død, få lov til; jeg skal præke for dem både i tide og i utide, som der står skrevet etsteds.

Fru Stockmann.

Men, snille Tomas, jeg synes, du har set, hvad det nytter at præke.

Doktor Stockmann.

Du er virkelig løjerlig, Katrine. Skulde jeg kanske la' mig slå af marken af den offentlige mening og den kompakte majoritet og sligt noget djævelskab? Nej tak, du! Og det, jeg vil, det er jo så simpelt og grejt og ligetil. Jeg vil bare få banket ind i hodet på køterne, at de liberale er de fri mænds lumskeste fiender, — at partiprogrammerne vri'er halsen om på alle unge levedygtige sandheder, — at hensigtsmæssighedshensynene vender op og ned på moral og retfærdighed, så at det blir rent grueligt at leve her tilslut. Ja, synes ikke De, kaptejn Horster, at jeg måtte kunne få folk til at begribe det?

Horster.

Kan gerne være; jeg skønner mig ikke rigtig på sligt.

Doktor Stockmann.

Jo, ser De, — nu skal De høre! Det er parti-høvdingerne, som må udryddes. For en partihøvding er ligesom en ulv, ser De, — han er ligesom en forslugen gråbén; — han behøver så og så mange stykker småfæ om året, hvis han skal bestå. Se nu bare Hovstad og Aslaksen! Hvor mange småfæ gør ikke de ende på; eller de skamferer dem og river dem fordærvet, så de aldrig blir til andet end husejere og abonnenter på «Folkebudet»! (sætter sig halvt op på bordet.) Nej, kom her, du Katrine, — se, hvor

vakkert solen falder ind idag. Og så den velsignede friske vårluft, som jeg har fåt ind til mig.

Fru Stockmann.

Ja, når vi bare kunde leve af solskin og vårluft, Tomas.

Doktor Stockmann.

Nå, du må spinke og spare ved siden af, — så går det nok. Det er min mindste bekymring. Nej, det, som værre er, det er det, at jeg ikke ved nogen så fri og fornem mand, at han tør ta' min gerning op efter mig.

Petra.

Å, tænk ikke på det, far; du har tiden for dig. — Nej se, der er alt gutterne.

(Ejlif og Morten kommer ind fra dagligstuen.)

Fru Stockmann.

Har I fåt lov idag?

Morten.

Nej; men vi slo's med de andre i frikvarteret —

Ejlif.

Det er ikke sandt; det var de andre, som slo's med os.

Morten.

Ja, og så sa' herr Rørlund, at det var bedst vi blev hjemme i nogen dage.

Doktor Stockmann
(knipser med fingrene og springer ned fra bordet).

Nu har jeg det! Nu har jeg det, min sæl! I skal aldrig sætte jer fod i skolen mere!

Gutterne.

Ikke i skolen!

Fru Stockmann.

Nej men, Tomas —

Doktor Stockmann.

Aldrig, siger jeg! Jeg vil selv lære jer op; — ja, det vil sige, I skal ikke lære nogen guds skabte ting —

Morten.

Hurra!

Doktor Stockmann.

— men jeg vil få jer til at bli' fri, fornemme mænd. — Hør, det må du hjælpe mig med, Petra.

Petra.

Ja, far, det kan du lide på.

Doktor Stockmann.

Og skolen, den skal holdes i salen, hvor de skældte mig ud for en folkefiende. Men vi må være flere; jeg må ha' mindst tolv gutter til at begynde med.

Fru Stockmann.

Dem får du såmænd ikke her i byen.

Doktor Stockmann.

Det skal vi få se. (til gutterne.) Kender I ikke nogen gadelømler, — nogen rigtige lurver —?

Morten.

Jo, far, dem kender jeg mange af!

Doktor Stockmann.

Så er det bra'; få fat på nogen stykker til mig. Jeg vil experimentere med køterne for én gangs skyld; der kan sidde mærkværdige hoder på dem iblandt.

Morten.

Men hvad skal vi gøre, når vi er ble't fri og fornemme mænder da?

Doktor Stockmann.

Da skal J jage alle gråbenene over til det fjerne vesten, gutter!

(Ejlif ser noget betænkelig ud; Morten hopper og råber hurra.)

Fru Stockmann.

Ak, bare det ikke blir disse her gråbenene, som jager dig, Tomas.

Doktor Stockmann.

Er du rent gal, Katrine! Jage mig! Nu, da jeg er byens stærkeste mand!

Fru Stockmann.

Den stærkeste — nu?

Doktor Stockmann.

Ja, jeg tør sige så stort et ord, at nu er jeg en af de stærkeste mænd i hele verden.

Morten.

Å nej da!

Doktor Stockmann

(sænker stemmen).

Hys; I skal ikke tale om det endnu; men jeg har gjort en stor opdagelse.

Fru Stockmann.

Nu igen?

Doktor Stockmann.

Ja visst, ja visst! (samler dem om sig og siger fortrolig.) Sagen er den, ser I, at den stærkeste mand i verden, det er han, som står mest alene.

Fru Stockmann

(smiler og ryster på hodet).

Å du Tomas —!

Petra

(trøstig, griber hans hænder).

Far!

O. Rudolph. Olsen,
Bogbinder,
Walkendorfsgade 36
63 Sted fra Amagert.

